Onderzoeksrapport: vrij of veilig

Onderzoek op welke wijze moreel beraad bijdraagt aan het omgaan met complexe morele vraagstukken rondom vrijheidsbeperking in de residentiële jeugdhulp

Sophie de Valk, Mariette Matthijsse, Susanne Höfte, Dafne Smit, Chris Kuiper, Marc Noom, Daphne Daalhof

Oktober 2026

ihub onderwijs & familiezorg

ZonMw

Inhoudsopgave

Inleiding 3

Methode 5
Voorbereiding en onderzoeksopzet 5
Organisatie en uitvoering van moreel beraden 5
Dataverzameling 6
Moreel beraad 7
Participatie doelgroep en ervaringsdeskundigheid 7
- Reflectiebijeenkomst ervaringsdeskundigen 7
Analyse 8
Inzet vrijheidsbeperkende maatregelen 9

Resultaten 10
Onderzoeksvraag 1 11
- Thema 1 – Bewustwording van de morele dimensie van vrijheidsbeperking 11
- Thema 2 – Perspectiefverbreding 13
- Thema 3 – Verkennen van alternatieven voor vrijheidsbeperking 15
- Thema 4 – Expliciete afweging van schade, proportionaliteit en risico's 16
- Thema 5 – Collectieve morele reflectie 17
- Tussenconclusie onderzoeksvraag 1 17

Onderzoeksvraag 2 18
- Thema 1 – Structurering van besluitvorming 18
- Thema 2 – Transparanter maken van argumentatie 19
- Thema 3 – Gezamenlijke oordeelsvorming 20
- Thema 4 – Verbetering van handelingsalternatieven 21
- Thema 5 – Professionele en juridische randvoorwaarden 22
- Tussenconclusie onderzoeksvraag 2 23

Onderzoeksvraag 3 24
- Thema 1 – Erkenning van morele worstelingen 24
- Thema 2 – Vermindering van individuele last door gedeelde verantwoordelijkheid 25
- Thema 3 – Vermindering van handelingsverlegenheid 26
- Thema 4 – Ervaren steun en veiligheid 26
- Thema 5 – Grenzen aan stressvermindering 28
- Tussenconclusie onderzoeksvraag 3 28

Onderzoeksvraag 4 29
- Thema 1 – Versterking van het reflectief vermogen 29
- Thema 2 – Ontwikkeling van perspectiefneming 30
- Thema 3 – Ontwikkeling van moreel redeneren 31
- Thema 4 – Kritische reflectie op macht en controle 31
- Thema 5 – Teamleren en gezamenlijke normvorming 32
- Thema 6 – Randvoorwaarden voor professionele ontwikkeling 33
- Tussenconclusie onderzoeksvraag 4 33

Ontwikkeling inzet vrijheidsbeperkende maatregelen 34

Discussie 35
Beperkingen van het onderzoek 38

Conclusie 39

Referenties 40

Bijlagen 41
Bijlage 1 – Thematische analyse 42
Bijlage 2 – Overzicht moreel beraden 46
Bijlage 3 – Interviewleidraden 47
Bijlage 4 – Stappenplan moreel beraad 62
Bijlage 5 – Stappenkaart voor tijdens moreel beraad 63
Bijlage 6 – Vormen van deelname door jongere/ouder/ervaringsdeskundige 64

Inleiding

De residentiële jeugdhulp bevindt zich in een periode van transformatie. In Nederland wordt gewerkt aan de afbouw van de gesloten jeugdzorg en aan het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen (VBM). Tegelijkertijd worden jongeren met complexe ondersteuningsbehoeften en ernstige veiligheidsrisico's steeds vaker begeleid binnen open residentiële voorzieningen en andere alternatieven voor gesloten jeugdzorg. Hierdoor worden professionals regelmatig geconfronteerd met situaties waarin veiligheid, autonomie, ontwikkeling en participatie met elkaar botsen. Deze ontwikkelingen vinden plaats tegen de achtergrond van toenemende aandacht voor de rechten van jongeren en de mogelijke schadelijke gevolgen van vrijheidsbeperkende maatregelen. Onderzoek laat zien dat vrijheidsbeperking kan bijdragen aan gevoelens van onveiligheid, verlies van autonomie en traumatische ervaringen bij jongeren (De Heide et al., 2019). Daarnaast wijzen studies erop dat kinderrechten binnen residentiële settings onder druk kunnen komen te staan wanneer vrijheidsbeperking wordt toegepast (De Valk, 2019; Höfte, 2024). Ook de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd heeft vastgesteld dat jongeren binnen open residentiële voorzieningen soms worden geconfronteerd met vrijheidsbeperkende maatregelen waarvoor geen wettelijke grondslag bestaat (Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, 2022).

Hoewel veldnormen, inspectiekaders en professionele richtlijnen richting geven aan het handelen van professionals, nemen deze niet alle onzekerheid weg (Nederlands Jeugdinstituut, 2024). In de dagelijkse praktijk doen zich situaties voor waarin verschillende waarden en belangen met elkaar botsen, bijvoorbeeld wanneer de veiligheid van een jongere of groep moet worden afgewogen tegen het recht op autonomie en ontwikkeling. Is het bijvoorbeeld mogelijk om een (buiten)deur af te sluiten om daarmee 's nachts de veiligheid van jongeren en personeel te waarborgen, ook als jongeren daardoor zelf niet (zonder te vragen) naar buiten kunnen gaan? Dergelijke vraagstukken laten zich vaak niet oplossen door het eenvoudig toepassen van protocollen of regels. Professionals ervaren daardoor regelmatig handelingsverlegenheid, twijfel en morele stress (Pearson et al., 2026).

Moreel beraad wordt binnen verschillende zorgsectoren ingezet als een methode voor gestructureerde ethische reflectie die kan helpen in dergelijke situaties. Tijdens een moreel beraad onderzoeken deelnemers gezamenlijk een concrete praktijksituatie, brengen zij verschillende perspectieven in en expliciteren zij de waarden en belangen die een rol spelen in de besluitvorming (zie bijlage 5 voor een stappenplan). Het doel is niet om één juiste oplossing te vinden, maar om te komen tot een zorgvuldige en navolgbare afweging van handelingsmogelijkheden (Weidema et al., 2012). Eerder onderzoek laat zien dat moreel beraad kan bijdragen aan reflectie, samenwerking en professionele ontwikkeling (Haan et al., 2018; Hermsen et al., 2019). Het empirische bewijs voor effecten op de kwaliteit van zorg en besluitvorming is echter nog beperkt (Matthijsse, 2022; Spijkerboer et al., 2025). Binnen de residentiële jeugdhulp is bovendien nog weinig onderzoek verricht naar de structurele inzet van moreel beraad en de bijdrage van jongeren, ouders en ervaringsdeskundigen aan dit proces.

Tegen deze achtergrond is binnen iHub een ontwikkel- en onderzoeksproject uitgevoerd waarin vier teams gedurende een halfjaar structureel met moreel beraad werkten rondom vraagstukken die samenhingen met vrijheidsbeperking. Anders dan de gebruikelijke werkwijze, waarbij moreel beraad op aanvraag wordt ingezet, kregen deelnemende teams gedurende het project een vaste cyclus van drie morele beraden aangeboden. Het project beoogde inzicht te verkrijgen in de bijdrage van deze structurele inzet aan de professionele ontwikkeling van zorgprofessionals, het omgaan met morele stress, de kwaliteit van besluitvorming en de zorgvuldigheid van afwegingen rondom vrijheidsbeperkende maatregelen. Daarnaast werd onderzocht in hoeverre deze werkwijze kan bijdragen aan het zoeken naar minder ingrijpende alternatieven voor vrijheidsbeperking.

Een belangrijk uitgangspunt van het project was de actieve betrokkenheid van jongeren, ouders en ervaringsdeskundigen. Ervaringsdeskundige jongeren en ouders (met ervaring met residentiële jeugdzorg) namen deel aan morele beraden, brachten perspectieven van jongeren en ouders in en werden betrokken bij de uitvoering van het onderzoek. Zo werden interviews met (ervaringsdeskundige) jongeren en ouders uitgevoerd door een onderzoeker samen met een ervaringsdeskundige jongere of ouder. Daarnaast vond een afzonderlijke reflectiebijeenkomst plaats met ervaringsdeskundigen die hadden deelgenomen aan de morele beraden. Hierdoor kon niet alleen worden onderzocht hoe moreel beraad bijdraagt aan besluitvorming en professionele ontwikkeling, maar ook welke meerwaarde, randvoorwaarden en aandachtspunten samenhangen met de inzet van ervaringsdeskundigheid binnen moreel beraad.

Hoewel moreel beraad in toenemende mate wordt toegepast binnen de jeugdhulp, is nog beperkt bekend welke opbrengsten een structurele inzet van moreel beraad heeft voor professionals en teams. Daarnaast is weinig bekend over de wijze waarop jongeren, ouders en ervaringsdeskundigen kunnen bijdragen aan deze vorm van ethische reflectie en welke voorwaarden daarvoor nodig zijn. Hoewel eerder onderzoek laat zien dat moreel beraad met cliëntparticipatie kan bijdragen aan cliëntregie, participatie en het betrekken van verschillende perspectieven in morele afwegingen, is nog beperkt bekend hoe deze werkwijze functioneert binnen de residentiële jeugdhulp, welke randvoorwaarden nodig zijn voor betekenisvolle participatie van jongeren en ouders en welke bijdrage dit levert aan de besluitvorming rond vrijheidsbeperkende maatregelen (Spijkerboer, 2023). Met dit project werd daarom beoogd meer inzicht te verkrijgen in de ervaringen van professionals, jongeren, ouders en ervaringsdeskundigen met structureel moreel beraad binnen de residentiële jeugdhulp. Daarbij stond niet zozeer de vraag centraal óf moreel beraad werkzaam is, maar op welke wijze het volgens betrokkenen bijdraagt aan het omgaan met complexe morele vraagstukken rondom vrijheidsbeperking.

Om deze vraag te beantwoorden is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd waarin de ervaringen van deelnemers aan structureel georganiseerde morele beraden centraal stonden. Vanuit de veronderstelling dat moreel beraad kan bijdragen aan zorgvuldige afwegingen, kwalitatief betere besluitvorming, vermindering van morele stress en professionele ontwikkeling, zijn vier samenhangende onderzoeksvragen geformuleerd. Daarnaast wordt in dit rapport aandacht besteed aan de ontwikkeling van de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen gedurende het project en aan de rol van ervaringsdeskundigheid binnen moreel beraad.

Onderzoeksvraag

De centrale vraag in dit project luidt:

Hoe ervaren professionals, (ervaringsdeskundige) jongeren en (ervaringsdeskundige) ouders de bijdrage van moreel beraad aan zorgvuldige besluitvorming rondom vrijheidsbeperking in de residentiële jeugdhulp?

Deze centrale vraag is uitgewerkt in de volgende deelvragen:

- Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan een zorgvuldige afweging van morele dilemma's rond vrijheidsbeperking?
- Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan betere besluitvorming rond vrijheidsbeperkende maatregelen?
- Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan de vermindering van (morele) stress?
- Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan de professionele ontwikkeling van zorgprofessionals?

Methode

Het project had een kwalitatief exploratief onderzoeksdesign, omdat het onderzoek beoogt het begript te vergroten over hoe professionals en andere betrokkenen moreel beraad ervaren en wat deelname aan moreel beraad in hun dagelijks werk betekent.
In de eerste periode van het onderzoek heeft een ethische toetsing op de onderzoeksopzet plaatsgevonden door de commissie ethiek van de Hogeschool Leiden (nummer: 20251023). Feedback van de commissie ethiek, onder meer op de toestemmingsformulieren, is verwerkt voor de start van het onderzoek.
Er is goedkeuring gegeven voor de uitvoer van het onderzoek.

Interviews (Voorbereiding en onderzoeksopzet)

Er werden verschillende topiclijsten opgesteld waarin de eerder genoemde onderzoeksvragen zijn vertaald naar interviewvragen. De verschillende topiclijsten waren voor de gedragswetenschappers (baseline-interview en eindinterview), de inbrenger, een deelnemende professional, de (ervaringsdeskundige) jongere en de (ervaringsdeskundige) ouder. Naast de onderzoeksvragen werd voor het opstellen van de topiclijsten gebruik gemaakt van relevante literatuur (onder meer over morele stress). Voor het opstellen van de topiclijsten voor de interviews met (ervaringsdeskundige) jongeren/ ouders werd samengewerkt met ervaringsdeskundigen. Twee ervaringsdeskundigen zijn al vroeg bij de opzet betrokken en hebben feedback gegeven op de opzet. Hierna zijn de topiclijsten aangepast. Daarna zijn de vernieuwde versies door een projectteamlid voorgelegd aan een groep ervaringsdeskundigen (jongeren en ouders) die hierop gezamenlijk feedback hebben gegeven, waarna laatste aanpassingen zijn gemaakt. De gebruikte topiclijsten zijn opgenomen in bijlage 3.

Organisatie en uitvoering van moreel beraden

Vier teams – drie residentiële groepen (open, gesloten en hybride) en één intensieve onderwijszorgvoorziening – organiseerden drie moreel beraden rondom concrete casuïstiek waarbij dilemma's speelden over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen of vrijheidsbeneming. Bij één van de deelnemende teams werden vier moreel beraden uitgevoerd, omdat het bij het derde moreel beraad niet gelukt is om (ervaringsdeskundige) jongeren en ouders te laten participeren. In totaal zijn dertien moreel beraden uitgevoerd. Aan de moreel beraden namen mensen met verschillende perspectieven deel, onder wie professionals, ervaringsdeskundigen (waar mogelijk ook jongeren of ouders) en soms ook ketenpartners. De teams zijn geworven via een open uitnodiging.

Binnen dit onderzoek werden de morele beraden systematisch voorbereid volgens een vooraf vastgesteld stappenplan (zie bijlage 4). Circa drie weken voorafgaand aan ieder beraad nam de contactpersoon uit het projectteam contact op met de betreffende locatie om het in te brengen dilemma te inventariseren, de inbrenger te identificeren en vast te stellen welke betrokkenen zouden deelnemen. Daarbij werd expliciet aandacht besteed aan de deelname van jongeren, ouders, ervaringsdeskundige jongeren (ExpEx), ervaringsdeskundige ouders, collega's en relevante ketenpartners. De contactpersoon uit het projectteam registreerde deze gegevens in een centrale onderzoeksadministratie en droeg zorg voor de verdere organisatorische voorbereiding van het beraad. Leden van het projectteam hadden toegang tot een beveiligde omgeving in Teams waar per moreel beraad werd bijgehouden wat de datum van het moreel beraad was, wie de gespreksleiders waren, wie de inbrenger was en/of welke ervaringsdeskundigen deelnamen. Daarnaast werden jongeren en, waar relevant, ouders benaderd voor deelname, door de inbrenger. De locatie zorgde voor een passende ruimte en faciliteerde de benodigde materialen, zoals een digibord of flip-over. Ongeveer één week voorafgaand aan het beraad voerden de gespreksleiders een voorbereidend gesprek met de inbrenger, waarin het morele dilemma en de voorliggende keuze nader werden verkend. Waar mogelijk werd ook een voorbereidend gesprek georganiseerd tussen de ervaringsdeskundige(n) die deelnamen aan het moreel beraad en de jongere en/of ouder die centraal stond in het moreel beraad.

Dataverzameling

De evaluatie van de morele beraden vond plaats door middel van semigestructureerde interviews die na afloop van ieder beraad werden afgenomen. De onderzoeksgroep plande bij elk moreel beraad interviews in met de inbrenger van het dilemma, een betrokken collega, (ervaringsdeskundige) ouders en (ervaringsdeskundige) jongeren. Door meerdere perspectieven rondom hetzelfde beraad te bevragen werd inzicht verkregen in de ervaren meerwaarde van het moreel beraad, de wijze waarop verschillende perspectieven werden betrokken en de door de deelnemers ervaren invloed/ bijdrage van het beraad op de uiteindelijke besluitvorming. Daarnaast werden bij ieder deelnemend team twee interviews afgenomen met de gedragswetenschapper, één voorafgaand aan het eerste moreel beraad (baseline) en één interview na het laatste moreel beraad (eind). Hiervoor werd gekozen om te onderzoeken of er een verandering plaatsvond in hoe de gedragswetenschapper besluiten ten aanzien van vrijheidsbeperkende maatregelen vormgaf. Bij het afnemen van de interviews werd gewerkt met topiclijsten (zie bijlage 3).

Bij interviews met jongeren, ouders en ervaringsdeskundigen werd gewerkt met een interviewersteam bestaande uit een onderzoeker en, waar mogelijk, een ervaringsdeskundige co-interviewer.
Een ervaringsdeskundige jongere nam deel aan interviews met jongeren en ervaringsdeskundige jongeren; een ervaringsdeskundige ouder nam deel aan interviews met ouders en ervaringsdeskundige ouders.
In 17 van de 20 interviews met jongeren en ouders hebben onderzoekers samengewerkt met ervaringsdeskundige co-interviewers. De inzet van co-interviewers had als doel om herkenning en gelijkwaardigheid te bevorderen, aanvullende vragen vanuit ervaringsperspectief mogelijk te maken en de toegankelijkheid van het interview voor deelnemers te vergroten.

Bijna alle interviews werden online afgenomen via Teams, waarbij gebruik werd gemaakt van de opname en transcriptiefunctie in Teams. Twee baseline-interviews met gedragswetenschappers hebben fysiek plaatsgevonden. De transcripten werden op basis van de opname verder uitgewerkt. Alle transcripten zijn verbatim uitgewerkt. Een aantal deelnemers maakte van de gelegenheid gebruik om het verbatim uitgewerkte transcript te ontvangen. Alle respondenten kregen een gepseudonimiseerde onderzoekscode. Deze gepseudonimiseerde codes werden toegekend door de projectleden. In de al eerder genoemde beveiligde omgeving in Teams werd een koppelbestand bijgehouden met de naam van de respondent, de locatie waarop het moreel beraad betrekking had en de onderzoekscode. Rondom de beraden werden, samen met ervaringsdeskundigen, interviews afgenomen op drie momenten: vóór het eerste moreel beraad met de gedragswetenschapper van elk team; na elk beraad met deelnemers aan het beraad; en na afloop van de drie beraden wederom met de gedragswetenschapper. Dit resulteerde in totaal 50 interviews met vijf gedragswetenschappers, één schooldirecteur, vijf ervaringsdeskundige ouders, vijf ervaringsdeskundige jongeren, één jongere in zorg, één ouder van een kind in zorg, elf (senior) pedagogisch medewerkers, één docent, één leerkrachtondersteuner, één behandelaar, één terreincoach, één trajectbegeleider, en twee afdelingshoofden. Een aantal deelnemers is gedurende de looptijd van het project meerdere keren geinterviewd, omdat zij aan meerdere moreel beraden deelnamen.

Alle deelnemers aan moreel beraad hebben vrijwillig deelgenomen aan het onderzoek en hebben bij de start van het moreel beraad een toestemmingsverklaring ondertekend.

Moreel beraad

Het moreel beraad werd gefaciliteerd door binnen iHub opgeleide gespreksleiders. Hiermee werd beoogd om morele reflectie niet als externe interventie, maar als onderdeel van het dagelijks professioneel handelen te positioneren. Er is gewerkt met de 'dilemma-methode' (zie bijlage 4), waarbij een concreet dilemma systematisch wordt verkend door het expliciteren van de handelingsopties, de mogelijke schade die ontstaat bij de verschillende handelingsopties en de onderliggende waarden (Weidema et al., 2012).

Parallel aan de uitvoering werd moresprudentie opgebouwd: een verzameling van terugkerende morele afwegingen, argumenten en handelingslijnen (Hermsen & Widdershoven, 2019). Deze moresprudentie fungeert als collectief geheugen, waardoor eerdere afwegingen beschikbaar blijven voor toekomstige besluitvorming. Daarmee werd beoogd om niet alleen op casusniveau, maar ook op organisatieniveau te leren van morele dilemma's[1].

Participatie doelgroep en ervaringsdeskundigheid

Een belangrijk uitgangspunt van het onderzoek was het borgen van het perspectief van jongeren en ouders in het moreel beraad. Hiervoor werden verschillende participatievormen gehanteerd, afgestemd op de wensen en mogelijkheden van de jongere en ouder. Jongeren en ouders konden volledig deelnemen aan het beraad, gedeeltelijk aanwezig zijn bij specifieke onderdelen, of hun perspectief inbrengen via een brief of videoboodschap. Daarnaast konden ervaringsdeskundige jongeren (ExpEx) en ouders optreden als vertegenwoordiger van de stem van de jongere en/of ouder tijdens het beraad. De mogelijke vormen van deelname zijn vantevoren rondgestuurd naar de deelnemende teams. In dit rapport zijn ze opgenomen in bijlage 6. Bij de keuze voor een participatievorm werd steeds rekening gehouden met de voorkeuren van de jongere en met de inschatting van begeleiders over wat voor de betreffende jongere en ouder haalbaar en passend was. Ongeacht de gekozen vorm werden jongeren en ouders geïnformeerd over het plaatsvinden van het beraad en ontvingen zij achteraf een terugkoppeling van de uitkomsten.

Van de dertien morele beraden namen in tien gevallen een jongere of ervaringsdeskundige jongere deel aan het beraad. In acht van deze gevallen betrof dit een ervaringsdeskundige jongere; eenmaal nam een jongere uit de betreffende leefgroep deel en eenmaal een groepsgenoot. Eenmaal was er voorafgaand contact tussen een ervaringsdeskundige en de jongere om diens perspectief expliciet mee te nemen. In drie beraden was geen jongerenvertegenwoordiging aanwezig.

Ouders of ervaringsdeskundige ouders waren aanwezig in elf van de dertien beraden. In de meeste gevallen betrof dit een ervaringsdeskundige ouder zonder voorafgaand contact met de betrokken jongere of diens ouders. Eén beraad kende directe deelname van de ouder van de jongere over wie het dilemma ging. In twee beraden was geen ouderperspectief vertegenwoordigd.

Reflectiebijeenkomst ervaringsdeskundigen
Naast de semigestructureerde interviews werd een reflectiebijeenkomst georganiseerd met ervaringsdeskundigen die hadden deelgenomen aan één of meerdere morele beraden. De bijeenkomst vond plaats op 15 juli 2026 en werd begeleid door één van de projectleden. Het doel van deze bijeenkomst was het gezamenlijk reflecteren op de ervaren meerwaarde, uitdagingen en randvoorwaarden voor deelname aan moreel beraad. De opbrengsten van deze bijeenkomst zijn thematisch geanalyseerd en gebruikt als aanvullende databron naast de interviews. Hierdoor kon worden onderzocht in hoeverre de ervaringen van ervaringsdeskundigen overeenkomen met, afwijken van of verdieping geven aan de ervaringen van professionals.

1 De opgebouwde moresprudentie vormt geen onderdeel van deze rapportage, maar wordt tegelijkertijd met deze rapportage op www.ihub.nl geplaatst.

Analyse

Codeboek thematische analyse
Voor de beantwoording van de vier onderzoeksvragen is een codeboek thematische analyse uitgevoerd, geïnspireerd door de methode van Braun en Clarke (2006). De analyse kende een gecombineerd deductief en inductief karakter. Op basis van de onderzoeksvragen, interviewleidraden en relevante literatuur werd vooraf een voorlopige codeboom opgesteld. Deze vormde het uitgangspunt voor de analyse (deductieve fase). Vervolgens zijn zeven interviews open gecodeerd om ruimte te bieden aan nieuwe inzichten en patronen die niet in de oorspronkelijke codeboom waren opgenomen. Op basis hiervan zijn codes aangescherpt, uitgebreid en samengevoegd. De uiteindelijke thema's zijn ontwikkeld door codes en patronen binnen en tussen interviews te vergelijken (inductieve fase).

Bij de analyse is gebruik gemaakt van het programma MAXQDA.

In een eerste stap zijn alle voor de betreffende onderzoeksvraag relevante gecodeerde segmenten verzameld en herhaaldelijk gelezen om vertrouwd te raken met de inhoud. Vervolgens zijn codes met een vergelijkbare betekenis gegroepeerd en vergeleken op overeenkomsten en verschillen. De analyse richtte zich niet uitsluitend op afzonderlijke uitspraken, maar op terugkerende patronen die zichtbaar waren binnen en tussen interviews. Op basis hiervan zijn voorlopige thema's ontwikkeld. Deze thema's zijn vervolgens verfijnd door opnieuw terug te keren naar de oorspronkelijke interviewfragmenten en te controleren of zij voldoende werden ondersteund door de data (zie bijlage 1 voor een overzicht van de thematische analyse per onderzoeksvraag).

Bij de analyse is expliciet aandacht besteed aan contextuele kenmerken van de respondenten. Waar relevant zijn verschillen en overeenkomsten onderzocht tussen locaties, tussen functies (onder meer gedragswetenschappers, zorgprofessionals en leidinggevenden), respondentgroepen en tussen baseline- en eindinterviews. Hierdoor kon niet alleen worden onderzocht welke opbrengsten of veranderingen deelnemers ervoeren, maar ook hoe deze zich ontwikkelden gedurende het onderzoeksproces.

De uiteindelijke thema's vormen interpretatieve constructies die zijn opgebouwd uit meerdere samenhangende codes en interviewfragmenten. De thema's beschrijven de mechanismen waarmee respondenten ervaren dat structureel moreel beraad bijdraagt aan zorgvuldige afwegingen rond vrijheidsbeperking, betere besluitvorming, vermindering van morele stress en professionele ontwikkeling. Hoe deze tot stand zijn gekomen is weergegeven in bijlage 1.

De resultaten van de reflectiebijeenkomst met ervaringsdeskundigen zijn gebruikt voor perspectieftriangulatie. Bij de interpretatie van de thema's is expliciet gekeken naar overeenkomsten en verschillen tussen de perspectieven van professionals enerzijds en ervaringsdeskundigen anderzijds. De reflectiebijeenkomst werd beschouwd als een aanvullende bron om de resultaten van de vier onderzoeksvragen te verdiepen en te verrijken. Hierdoor ontstond meer inzicht in de mechanismen die volgens ervaringsdeskundigen bijdragen aan de werking van moreel beraad en de voorwaarden waaronder deze bijdrage tot stand komt.

Betrouwbaarheid van de analyse
Om de kwaliteit en zorgvuldigheid van de analyse te versterken, zijn de eerste drie interviews onafhankelijk door meerdere onderzoekers gecodeerd. De resultaten hiervan zijn vervolgens met elkaar besproken. Verschillen in interpretatie werden gebruikt om onderliggende aannames te expliciteren, codes verder aan te scherpen en gezamenlijk tot een beter onderbouwde interpretatie van de data te komen. Daarnaast zijn de ontwikkelde thema's steeds teruggelegd op de oorspronkelijke interviewfragmenten. Hierbij is gecontroleerd of de interpretaties voldoende werden ondersteund door meerdere respondenten en verschillende databronnen. Door deze werkwijze ontstond een genuanceerd beeld van de ervaren meerwaarde van moreel beraad, inclusief de randvoorwaarden, beperkingen en uiteenlopende ervaringen die door respondenten werden benoemd.

Hoewel niet systematisch is geregistreerd na welk interview geen nieuwe codes meer werden geïdentificeerd, liet de analyse zien dat de centrale thema's zich herhaalden over verschillende respondenten, locaties en interviewrondes. De laatste interviews leverden vooral verdieping en illustratie van bestaande thema's op en relatief weinig nieuwe analytische inzichten. Dit suggereert dat de dataset voldoende informatierijk was om de onderzoeksvragen binnen deze specifieke context te beantwoorden.

Membercheck citaten
Voor de citaten die in deze onderzoeksrapportage zijn opgenomen, ter illustratie van de onderzoeksresultaten, is een membercheck uitgevoerd. Deelnemers hebben hiermee de mogelijkheid gekregen om te controleren of de citaten correct zijn weergegeven en of deze passend zijn in de gegeven context. Bij elk citaat wordt alleen het respondentnummer en de rol van de deelnemer in het moreel beraad/project weergegeven. Deze werkwijze is in overeenstemming met de de toestemming die deelnemers voorafgaand aan het onderzoek hebben gegeven. In het toestemmingsformulier is toegezegd dat deelnemers de gelegenheid zouden krijgen om de voor de rapportage geselecteerde citaten te controleren.

Inzet vrijheidsbeperkende maatregelen

Naast de interviews en reflectiebijeenkomst is als aanvullende databron gekeken naar de geregistreerde inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen (VBM) op de deelnemende residentiële locaties. Het doel hiervan was om een beschrijvend inzicht te krijgen in mogelijke ontwikkelingen gedurende de onderzoeksperiode. De gegevens zijn afkomstig uit de binnen iHub gebruikte BI-rapportage "VBM per kostenplaats" en bevatten maandelijkse registraties van vrijheidsbeperkende maatregelen voor de deelnemende locaties. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen afzondering, controlemaatregelen, beperkingen van bewegingsvrijheid, communicatiebeperkingen en geneeskundige handelingen. Voor locatie 1 en locatie 2 zijn de gegevens over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen van twee groepen samengenomen, omdat de teams van deze twee residentiele groepen gezamenlijk deelnamen aan het project. Voor de onderwijszorgvoorziening werden gegevens vanuit een ander registratiesysteem verzameld en deze zijn daarom afzonderlijk beschreven.

De gegevens zijn per maand geanalyseerd (voor de periode september 2025 tot en met augustus 2026) en weergegeven in grafieken. Vanwege de grote fluctuaties tussen maanden en mogelijke invloed van factoren zoals groepssamenstelling, incidenten, uitstroom en instroom van jongeren, zijn de gegevens uitsluitend beschrijvend geïnterpreteerd. Veranderingen in de inzet van VBM kunnen daarom niet eenduidig worden toegeschreven aan de inzet van moreel beraad. Er is voor gekozen om deze grafieken niet weer te geven in deze rapportage, omdat dit niet is passend bij de kwalitatieve aard van het onderzoek, waarbij het onderzoek primair gericht was op het in kaart brengen van de ervaringen, percepties en betekenissen van deelnemers. Een aanvullende beperking is het geringe aantal deelnemende teams. Door deze kleine omvang zijn de resultaten beperkt generaliseerbaar en dienen de bevindingen voornamelijk ter illustratie en verdieping van de kwalitatieve onderzoeksresultaten.

Resultaten

In totaal werden dertien morele beraden georganiseerd verspreid over vier locaties (zie bijlage 2). De dilemma's hadden vooral betrekking op situaties waarin een spanning bestond tussen autonomie van jongeren enerzijds en zorg, veiligheid of behandeling anderzijds. Terugkerende thema's waren vrijheidsbeperking (open deurenbeleid, afzondering, kamercontrole), veiligheidsvraagstukken (weglopen, middelengebruik), opvoedkundige interventies (telefoongebruik, taalgebruik) en besluitvorming rond behandeling of plaatsing.

Uit de analyse blijkt dat de ervaren opbrengsten van structureel moreel beraad kunnen worden ondergebracht in vier samenhangende domeinen: zorgvuldige morele afwegingen rond vrijheidsbeperking, besluitvorming rond vrijheidsbeperkende maatregelen, vermindering van morele stress en professionele ontwikkeling van zorgprofessionals. Hoewel de onderzoeksvragen afzonderlijk zijn geanalyseerd, laten de resultaten zien dat deze domeinen onderling sterk samenhangen.
Over de verschillende onderzoeksvragen heen komen een aantal terugkerende mechanismen naar voren, waaronder bewustwording van de morele dimensie van vrijheidsbeperking, reflectie op het eigen handelen, perspectiefverbreding, collectieve oordeelsvorming, het verkennen van handelingsalternatieven en het versterken van professionele handelingsbekwaamheid.

Daarnaast blijkt uit de interviews dat de opbrengsten van moreel beraad mede afhankelijk zijn van organisatorische randvoorwaarden, zoals teamstabiliteit, tijd voor reflectie en professionele ondersteuning. In de volgende paragrafen worden de resultaten per onderzoeksvraag uitgewerkt aan de hand van de geïdentificeerde thema's. Vervolgens volgt een beschrijving van de ontwikkeling van de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen op de vier deelnemende locaties. Tot slot worden de bevindingen met betrekking tot het werken met ervaringsdeskundigen binnen moreel beraad weergegeven vanuit de verschillende perspectieven van betrokkenen.

Onderzoeksvraag 1

Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan een zorgvuldige afweging van morele dilemma's rond vrijheidsbeperking?

Voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag zijn de gecodeerde interviewfragmenten geanalyseerd die betrekking hebben op samenwerking, perspectiefwisseling, afwegingen rondom vrijheidsbeperking, alternatieven, besluitvorming, juridische kaders en professionele reflectie. Door codes met een vergelijkbare betekenis te clusteren zijn vijf samenhangende thema's ontstaan: (1) bewustwording van de morele dimensie van vrijheidsbeperking, (2) perspectiefverbreding, (3) het verkennen van alternatieven voor vrijheidsbeperking, (4) het expliciet afwegen van schade, proportionaliteit en risico's en (5) collectieve morele reflectie. Gezamenlijk beschrijven deze thema's de mechanismen waarmee moreel beraad bijdraagt aan een zorgvuldiger onderzoek van morele dilemma's rondom vrijheidsbeperking.

Thema 1
Bewustwording van de morele dimensie van vrijheidsbeperking

Een van de meest consistente bevindingen in de interviews is dat moreel beraad leidt tot een grotere bewustwording van de morele aspecten van vrijheidsbeperkende maatregelen. Respondenten beschrijven dat situaties die voorheen vooral werden gezien als praktische of pedagogische vraagstukken, na deelname aan het moreel beraad vaker worden beschouwd als situaties waarin verschillende waarden en belangen tegen elkaar moeten worden afgewogen.

Met name in de eindinterviews met gedragswetenschappers wordt zichtbaar dat professionals kritischer zijn gaan nadenken over bestaande praktijken. Gedragswetenschapper R6 beschrijft in het eindinterview een dilemma dat centraal stond tijdens een moreel beraad:

> **"Dat ging over telefoongebruik ... en wat is opvoeden?**
> **En wat is een vrijheidsbeperkende maatregel?**
> **En dat grijze gebied daartussen."**
> (R6)

Deze uitspraak laat zien dat professionals niet alleen bespreken welke interventie wenselijk is, maar ook onderzoeken hoe een maatregel moreel moet worden begrepen. Juist het herkennen van deze grijze gebieden lijkt een belangrijke opbrengst van het moreel beraad.

Een vergelijkbaar voorbeeld wordt gegeven door dezelfde respondent in een situatie waarin een jongere toestemming gaf voor een kamercontrole nadat een sleutel kwijt was geraakt:

“Is het dan niet nog steeds gewoon een middel en maatregel, vind ik wel, ook al stemt het kind ermee in?”

(R6)

Opvallend is dat de respondent hier verder kijkt dan de formele toestemming van de jongere en de morele rechtvaardiging van de handeling ter discussie stelt.

Ook andere respondenten beschrijven een toegenomen bewustzijn. Een medewerker van vertelt in het eindinterview:

“En vooral je eigen, hè, wat is voor jou belangrijk, vanuit wat handel jij en wat is er voor jouw intentie en welke waarden en normen hang je daaraan?”

(R3)

Volgens deze respondent wordt in teamvergaderingen explicieter stilgestaan bij dilemma’s en voelen medewerkers zich vrijer om hun afwegingen bespreekbaar te maken.

Een collega merkt daarnaast op dat het moreel beraad ook invloed heeft op de taal waarmee professionals over lastige situaties spreken.

“Voorheen praten ze hier niet zo in schade of wat is de winst en nu hoor je dat terugkomen.”

(R4)

Tegelijkertijd laten de interviews zien dat de opbrengst niet voor iedereen hetzelfde is. Een gedragswetenschapper ervaart minder nieuwe inhoudelijke kennis, maar benadrukt in het eindinterview wel dat het beraad het team helpt om gezamenlijk stil te staan bij morele vraagstukken

“Ik als gedragswetenschapper zijnde dacht: ja, oké, dit weet ik al.”

(R6)

Tussenbeschouwing

De interviews wijzen erop dat moreel beraad bijdraagt aan meer bewustwording van de morele dimensie van vrijheidsbeperking. Professionals herkennen eerder dat een situatie een moreel dilemma bevat, stellen vaker kritische vragen en onderzoeken explicieter welke waarden een rol spelen. Daarmee vormt bewustwording een belangrijke eerste stap in een zorgvuldige afweging van vrijheidsbeperkende maatregelen.

Thema 2
Perspectiefverbreding

Een tweede centraal thema betreft het verbreden van perspectieven. Respondenten beschrijven dat het moreel beraad hen helpt om situaties niet uitsluitend vanuit hun eigen professionele rol te bekijken, maar ook vanuit het perspectief van jongeren, ouders, collega's en andere betrokkenen.

Een gedragswetenschapper beschrijft dit expliciet:

"Vanuit die verschillende perspectieven te bedenken, oké, maar hoe kan het ook anders dan keuze A en B?"
(R6)

Hieruit blijkt dat perspectiefwisseling niet alleen zorgt voor meer begrip van anderen, maar ook leidt tot nieuwe handelingsmogelijkheden.

Andere respondenten beschrijven de meerwaarde van verschillende perspectieven aan tafel.
Eén van de inbrengers vertelt hierover:

"Omdat je je dan inleeft in andere schoenen dan of meekijkt in andere, vanuit een andere bril dan je eigen PM'er-bril, zeg maar."
(R30)

Een deelnemende collega benadrukt de rol van ervaringsdeskundigen:

"Zeker omdat er twee ervaringsdeskundigen bij waren ... die brak gelijk het ijs eigenlijk."
(R28)

Volgens deze respondent hielp de aanwezigheid van ervaringsdeskundigen om de situatie vanuit een ander perspectief te benaderen.

Een deelnemende collega beschrijft hoe het beraad nieuwe inzichten opleverde over een jongere:

"Wat me verbaasde is ook de enorme veerkracht die deze jongen heeft."
(R8)

Deze uitspraak laat zien dat perspectiefverbreding niet alleen gaat over het toevoegen van meningen, maar ook over het opnieuw leren kijken naar de persoon achter het dilemma.

Deze bevindingen worden bevestigd door de reflectiebijeenkomst met ervaringsdeskundigen. Deelnemers beschreven dat zij regelmatig informatie of perspectieven inbrachten die professionals wel hadden gehoord, maar waarvan de betekenis tijdens het beraad opnieuw zichtbaar werd. Verschillende ervaringsdeskundigen gaven daarbij aan dat voorafgaand contact met jongeren belangrijke aanvullende inzichten opleverde over wat voor hen daadwerkelijk van betekenis was.

Een ervaringsdeskundige jongere zei daarover in de reflectiebijeenkomst:

“Zij praatte ook veel met het team, maar tegen mij zei ze dat nog een keer en het team had niet door dat dit zo belangrijk was voor haar.”

(Reflectiebijeenkomst)

In sommige gevallen verschoof hierdoor zelfs de focus van het oorspronkelijke dilemma. Volgens de ervaringsdeskundigen helpt hun aanwezigheid bovendien om tunnelvisie te voorkomen doordat vanzelfsprekende aannames expliciet worden bevraagd.

“Moreel beraad werkt alleen als het compleet is, inclusief ervaringsdeskundigen, jongeren. Als je alleen met je team moreel beraad organiseert krijg je tunnelvisie.”

(Reflectiebijeenkomst)

Tussenbeschouwing

Moreel beraad draagt bij aan zorgvuldige afwegingen doordat verschillende perspectieven systematisch worden ingebracht. Hierdoor ontstaat een rijker begrip van situaties en worden belangen die anders onderbelicht zouden blijven expliciet meegenomen in de afweging.

Thema 3
Verkennen van alternatieven voor vrijheidsbeperking

Een derde thema betreft het zoeken naar alternatieven voor vrijheidsbeperkende maatregelen. De hoge frequentie van de code 'alternatieven' binnen de dataset wijst erop dat dit een belangrijk onderwerp was in de interviews. Respondenten beschrijven dat het moreel beraad helpt om verder te kijken dan een directe keuze voor of tegen een maatregel. Hiermee verschuift de aandacht van het rechtvaardigen van bestaande maatregelen naar het ontwikkelen van nieuwe mogelijkheden.

Een illustratief voorbeeld wordt gegeven in een gesprek over agressie op de groep. En respondent beschrijft dat werd gekozen voor een opvoedkundige benadering in plaats van inzet van een vrijheidsbeperkende maatregel:

"En bijna iedereen koos eigenlijk voor hetzelfde, dat we hem wel gewoon naar buiten laten gaan, maar wel met afspraken van, je mag nu even vijf minuten of je mag even een rondje om het huis, maar daarna verwachten we wel gewoon dat je naar binnen komt en het oplost."

(R29)

In plaats daarvan werd gewerkt aan vaardigheden en ondersteuning zoals het samen leeghalen van de kamer, met educatie, begeleiding, therapie en het activeren van jongeren om zelf een planning te maken. Een deelnemende collega beschrijft eveneens relationele alternatieven:

"Terwijl je eigenlijk kan zeggen, luister eens, Ik weet het eventjes niet ga even afkoelen deur blijft open. Ik sta op de gang, moeten allebei even tot rust komen, denken we ja, wat jou kan helpen en ik bedenk wat ik wat mij kan helpen."

(R28)

Deze benadering verschilt wezenlijk van direct ingrijpen of escaleren.

Het bespreken van mogelijke alternatieven kan ook helpen om (weer) zicht te krijgen op of aandacht voor andere handelingsmogelijkheden zoals één van de inbrengers stelt:

"Misschien om gewoon goed uit te diepen en goed bespreekbaar te maken waar het dan in zit, ook te kijken naar concrete situaties om te kijken van zijn wij misschien blind geworden voor bepaalde alternatieven. Hoe het ook oplosbaar is, hè. Zie, zien we nog dingen bepaalde dingen niet."

(R12)

Tussenbeschouwing
De interviews suggereren dat moreel beraad professionals stimuleert om actief op zoek te gaan naar minder ingrijpende alternatieven. Daarmee draagt het beraad bij aan het subsidiariteitsbeginsel (alleen inzet van VBM als beoogde doelen niet met minder ingrijpende maatregelen bereikt kunnen worden), waarbij eerst wordt onderzocht welke alternatieven beschikbaar zijn voordat vrijheidsbeperking wordt ingezet.

Thema 4
Expliciete afweging van schade, proportionaliteit en risico's

Een vierde thema betreft het explicieter maken van afwegingen rondom schade, proportionaliteit en risico's. Respondenten beschrijven dat het moreel beraad taal en structuur biedt om verschillende belangen systematisch tegen elkaar af te wegen. Een deelnemende collega beschrijft dit proces als volgt:

> **"Wat is het verlies aan de linkerkant? Wat is het verlies aan de rechterkant?"**
> (R4)[2]

De nadruk ligt hierbij niet op het vinden van een perfecte oplossing, maar op het zorgvuldig zichtbaar maken van de consequenties van verschillende keuzes. Ook in andere interviews wordt verwezen naar het afwegen van schade.

Daarnaast worden risico's explicieter besproken. Bijvoorbeeld wanneer vrijheidsbeperkende maatregelen worden overwogen vanwege wegloopgevaar. Zo verteld één van de inbrengers:

> **"Op het moment dat we dat niet doen, klimt die zo over het dak en is die weg met alle risico's van dien."**
> (R9)

Deze citaten illustreren hoe veiligheid en autonomie voortdurend tegen elkaar moeten worden afgewogen.

Tussenbeschouwing
Het moreel beraad draagt bij aan zorgvuldige afwegingen door schade, risico's en belangen expliciet bespreekbaar te maken. Hierdoor worden keuzes transparanter en beter onderbouwd.

2 Verwijst naar de systematiek in de dilemmamethode om per handelingsrichting de schades te beschrijven binnen het dilemma.

Thema 5
Collectieve morele reflectie

Het laatste thema betreft de gezamenlijke aard van morele reflectie. Respondenten beschrijven dat complexe dilemma's minder als individuele verantwoordelijkheid worden ervaren en meer als vraagstukken die gezamenlijk onderzocht moeten worden.
Een ervaringsdeskundige ouder beschrijft als grootste opbrengst:

> **"Dat de PM-er zich niet alleen hoeft te voelen."**
> (R23)

Deze uitspraak laat zien dat de waarde van het beraad niet uitsluitend ligt in de uitkomst, maar ook in het gezamenlijk dragen van de verantwoordelijkheid. Een andere respondent beschrijft het effect op de samenwerking als:

> **"Ja, dat het, ehh, voelt alsof het meer gedragen wordt, omdat je het met iedereen hebt gedaan."**
> (R3)

Daarnaast wordt meer ruimte ervaren om verschillende meningen naast elkaar te laten bestaan:

> **"Nou, dat voelde wel heel volledig wel heel fijn eigenlijk. Alsof je de cirkel rond kan maken, omdat vanuit allerlei posities goed, eh, goed te belichten en te bekijken en te bediscussiëren."**
> (R12)

Tussenbeschouwing
De interviews laten zien dat moreel beraad een collectieve vorm van reflectie stimuleert. Door dilemma's gezamenlijk te onderzoeken ontstaat meer wederzijds begrip, gedeelde verantwoordelijkheid en draagvlak voor moeilijke afwegingen. Daarmee vormt collectieve reflectie een belangrijke voorwaarde voor zorgvuldige morele besluitvorming rond vrijheidsbeperking.

Tussenconclusie onderzoeksvraag 1
De analyse laat zien dat structureel moreel beraad op verschillende manieren bijdraagt aan een zorgvuldige afweging van morele dilemma's rond vrijheidsbeperking. Moreel beraad vergroot de bewustwording van de morele dimensie van vrijheidsbeperking, stimuleert perspectiefverbreding, ondersteunt het verkennen van alternatieven, faciliteert expliciete afwegingen van schade en risico's en bevordert collectieve morele reflectie. Tegelijkertijd maken de interviews duidelijk dat moreel beraad dilemma's niet oplost; spanningen tussen veiligheid, autonomie, ontwikkeling en verantwoordelijkheid blijven bestaan. De belangrijkste opbrengst lijkt daarom te liggen in het verbeteren van de kwaliteit van het afwegingsproces, waardoor professionals beter toegerust zijn om met deze spanningen om te gaan. De bevindingen uit de reflectiebijeenkomst suggereren daarnaast dat ervaringsdeskundigen een belangrijke bijdrage leveren aan deze zorgvuldigheid doordat zij perspectieven inbrengen die binnen teams niet altijd vanzelf zichtbaar worden. Hierdoor helpen zij tunnelvisie te voorkomen en kunnen zij bijdragen aan een scherpere formulering van het onderliggende dilemma.

Onderzoeksvraag 2

Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan betere besluitvorming rond vrijheidsbeperkende maatregelen?

Voor deze onderzoeksvraag zijn de codes rondom besluitvorming, afweging, proces van moreel beraad, uitkomsten van het beraad, juridisch, randvoorwaarden en professionele ontwikkeling geanalyseerd. Dit resulteerde in vier thema's: (1) structurering van besluitvorming, (2) transparanter maken van argumentatie, (3) gezamenlijke oordeelsvorming, (4) verbetering van handelingsalternatieven en (5) professionele en organisatorische randvoorwaarden. De thema's beschrijven hoe moreel beraad de kwaliteit van het besluitvormingsproces rondom vrijheidsbeperkende maatregelen beïnvloedt.

Thema 1
Structurering van besluitvorming

Een van de meest consistente bevindingen in de interviews is dat moreel beraad structuur aanbrengt in ingewikkelde besluitvormingsprocessen. Respondenten beschrijven dat morele dilemma's rondom vrijheidsbeperking vaak ontstaan in situaties waarin veiligheid, autonomie, ontwikkeling en verantwoordelijkheid met elkaar botsen. In de dagelijkse praktijk worden dergelijke situaties vaak onder tijdsdruk behandeld. Het moreel beraad biedt volgens respondenten een methodiek waarmee deze situaties systematisch kunnen worden onderzocht.

Eén van de deelnemende collega's beschrijft de meerwaarde van deze systematische aanpak als volgt:

"Gewoon die stap om eens met elkaar door te nemen. Nou, waar lopen we tegenaan en echt letterlijk ook van: wat is het verlies aan de linkerkant? Wat is het verlies aan de rechterkant?"
(R4)

Dezelfde respondent benadrukt dat juist deze manier van werken een belangrijke opbrengst van het moreel beraad vormt.

Ook procesmatige ondersteuning wordt als belangrijk ervaren. Respondenten benoemen de toegevoegde waarde van een gespreksleider die het proces bewaakt. Daarnaast wordt het systematisch vastleggen van de bespreking gewaardeerd:

"Dat is wel fijn, dat iemand meteen schrijft en bijhoudt."
(R4)

Ook een gedragswetenschapper beschrijft in het eindinterview dat het beraad ruimte creëert om expliciet stil te staan bij casuïstiek die anders in de dagelijkse hectiek minder aandacht zou krijgen:

“Dat het toch wel effe helpt om even goed erover na te denken met elkaar.”
(R6)

Tussenbeschouwing
Uit de interviews komt naar voren dat moreel beraad besluitvorming ondersteunt door een vaste structuur aan te brengen in het afwegingsproces. In plaats van direct te focussen op een oplossing, worden onderliggende waarden zichtbaar gemaakt. Hierdoor verschuift de discussie van een technische vraag (“Wat kunnen we doen?”) naar een normatieve vraag (“Welke waarde vinden we hier doorslaggevend?”). Deze explicitering maakt besluitvorming beter beargumenteerd.

Thema 2
Transparanter maken van argumentatie

Een tweede belangrijk thema betreft het explicieter maken van de argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten over vrijheidsbeperkende maatregelen. Respondenten beschrijven dat het moreel beraad hen stimuleert om vooral te kijken naar waarom een bepaalde keuze wordt gemaakt.

Een gedragswetenschapper beschrijft hoe het team na deelname aan het moreel beraad kritischer is gaan kijken naar de rechtvaardiging van maatregelen. Deze kritische houding wordt zichtbaar in een voorbeeld waarbij een jongere toestemming gaf voor een kamercontrole nadat een sleutel kwijt was geraakt.
Waar een medewerker aanvankelijk dacht dat toestemming voldoende legitimatie vormde, ontstond tijdens de bespreking een andere vraag:

“Is het dan niet nog steeds gewoon een middel en maatregel, ook al stemt het kind ermee in?”
(R6)

Hieruit blijkt dat het beraad niet uitsluitend gericht is op juridische toelaatbaarheid, maar juist op de morele onderbouwing van besluiten. Ook in andere interviews komt naar voren dat teams steeds vaker expliciet spreken over schade, risico’s en opbrengsten van verschillende keuzes.

Tussenbeschouwing
Moreel beraad draagt bij aan besluitvorming doordat argumenten die normaal impliciet blijven expliciet worden gemaakt. Hierdoor worden besluiten beter navolgbaar en transparanter onderbouwd.

Thema 3
Gezamenlijke oordeelsvorming

Een derde thema betreft het gezamenlijk dragen van besluitvorming. In de interviews wordt regelmatig beschreven dat complexe afwegingen rond vrijheidsbeperking minder afhankelijk worden van individuele opvattingen en meer een collectief proces worden.

Respondenten beschrijven dat het moreel beraad ruimte biedt om verschillende opvattingen met elkaar te delen. Door verschillende perspectieven naast elkaar te leggen ontstaat een breder beeld van de situatie. De waarde van een moreel beraad ligt mogelijk niet uitsluitend in de inhoudelijke uitkomst van het beraad, maar ook in het feit dat het daarna vervolg krijgt. De ervaringsdeskundigen benadrukken dat hun bijdrage vooral ligt in het vertragen en verdiepen van besluitvorming. Zij merkten regelmatig dat teams voorafgaand aan een beraad al een voorkeur hadden voor een bepaalde handelingsrichting.
Een ervaringsdeskundige ouder zei hierover tijdens de reflectiebijeenkomst:

“Proefde dat rond besluitvorming dat team al vaak een richting op ging en dat ze het eens waren over een keus.”
(Reflectiebijeenkomst)

Door kritische vragen te stellen over aannames, gevolgen voor jongeren en mogelijke alternatieven ontstond ruimte om deze voorkeursrichting opnieuw te onderzoeken. Daarnaast gaven ervaringsdeskundigen aan dat besluitvorming aan kwaliteit wint wanneer zij vooraf contact hebben met de betrokken jongere of diens naasten, waardoor het perspectief van de betreffende jongere expliciet in de afweging kan worden ingebracht.

Ondanks de aanwezigheid van verschillende perspectieven ervaren sommige deelnemers beperkte invloed op de uiteindelijke uitkomst. Respondent 14 beschrijft dat medewerkers uitvoerig alternatieven bespraken, maar dat achteraf bleek dat beleidsmatig weinig ruimte bestond:

“Dan heeft het dus eigenlijk geen zin om opties af te wegen.”
(R14)

Tussenbeschouwing
De interviews laten zien dat moreel beraad bijdraagt aan gezamenlijke oordeelsvorming en praticipatie. Besluiten worden minder individueel genomen en zijn meer het resultaat van een gezamenlijke afweging waarin verschillende perspectieven worden meegenomen. Maar regelgeving kan soms als beperkend in handelingsruimte worden ervaren.

Thema 4
Verbetering van handelingsalternatieven

Een vierde thema betreft het vermogen om alternatieven voor vrijheidsbeperkende maatregelen te ontwikkelen. Respondenten beschrijven dat het beraad hen helpt verder te kijken dan een keuze tussen wel of niet ingrijpen. Daarbij wordt expliciet afstand genomen van handelen vanuit macht of controle. Zo geeft één van de gedragswetenschappers in het eindinterview aan:

**“Niet over macht,
ik heb de controle over de situatie,
dat heb je niet.”**
(R6)

Uit de interviews komt naar voren dat professionals na reflectie vaker kiezen voor relationele en de-escalerende interventies. Een ander voorbeeld betreft het dilemma rondom kamercontroles. Een medewerker beschrijft hoe uiteindelijk werd gekozen voor een opvoedkundige aanpak in plaats van een vrijheidsbeperkende maatregel:

In de reflectiebijeenkomst werd een belangrijke rol gezien voor ervaringsdeskundigen om te zoeken naar handelingsalternatieven:

**“Dan kon ik wel vragen hebben jullie dit
al geprobeerd en dan zeiden ze: ja.
Ik merkte dan wel dat ze het nog niet op de
goede manier hadden geprobeerd.”**
(Reflectiebijeenkomst)

Tussenbeschouwing
Moreel beraad ondersteunt besluitvorming doordat het professionals stimuleert om alternatieven te onderzoeken voordat zij overgaan tot vrijheidsbeperkende maatregelen. Hierdoor ontstaat meer ruimte voor minder ingrijpende interventies. De fragmenten suggereren dat moreel beraad voorkomt dat vrijheidsbeperkende maatregelen routinematig worden ingezet en proportionele besluitvorming bevordert.

In plaats daarvan wordt in een moreel beraad onderzocht:

- of een maatregel echt noodzakelijk is;
- of er minder ingrijpende alternatieven bestaan;
- welke schade een maatregel veroorzaakt;
- welke schade ontstaat wanneer niet wordt ingegrepen.

Thema 5
Professionele en juridische randvoorwaarden

Hoewel respondenten overwegend positief zijn over de bijdrage van moreel beraad aan besluitvorming, wordt in de interviews ook duidelijk dat deze opbrengsten afhankelijk zijn van een aantal randvoorwaarden.

Een gedragswetenschapper beschrijft in het eindinterview dat professionele ontwikkeling en teamleren essentieel zijn:

**“Als je het dus planmatig doet,
met elkaar gedragen,
dan zie je echt dat zo’n team groeit.”**
(R6)

Eén van de respondenten wijst er echter ook op dat deze ontwikkeling kwetsbaar is, bijvoorbeeld door de instroom van nieuwe medewekers of inzet van invallers. Ook voldoende tijd en ruimte wordt als randvoorwaarde genoemd;

**“Want daar hebben we eigenlijk nooit tijd voor.
Om gewoon eens twee uur stil te staan bij voor-,
nadelen, schade niet, perspectieven. Dus in die zin
vond ik dat eigenlijk wel heel, eh, heel prettig.”**
(R25)

Opvallend is bovendien dat verschillende respondenten aangeven dat de opbrengsten van het moreel beraad niet los kunnen worden gezien van andere initiatieven, zoals de inzet of implementatie van Geweldloos Verzet, Gezamenlijk Gezag en bredere kwaliteitstrajecten.

Hoewel juridische kaders in veel casussen bepalend waren voor de beschikbare handelingsruimte, bleek uit de interviews dat deze kaders niet altijd duidelijk waren voor deelnemers. Verschillende respondenten gaven aan dat juridische aspecten slechts beperkt werden besproken.
Zo geeft één van de respondenten aan:

**“Dat was behulpzaam geweest als er dan iemand
had gezegd: dit mag eigenlijk gewoon helemaal niet.”**
(R19)

Ook een jongere die deelnam aan een beraad merkte eveneens op dat onduidelijk bleef waar juridische grenzen precies lagen:

**“Voor mij was het de grootste vraag van:
hoe zit dat dan met dat beleid en tussen
wat van de wet wel en niet mag?”**
(R18)

Een respondent waarschuwde voor een juridische benadering die belemmerend kan zijn tijdens een moreel beraad en verwoordde dit als volgt:

“Want nu was dat bijvoorbeeld een van de alternatieven waarvan we zeiden, van ja, eigenlijk willen we weerstand bieden aan deze, eh, eh, deze afspraak. Maar niemand weet eigenlijk hoe en of dat überhaupt mogelijk is. Dus iedereen gooit het eigenlijk alweer over de schutting van, ja, laat maar.”

(R13)

Tussenbeschouwing

De interviews maken duidelijk dat moreel beraad niet automatisch leidt tot betere besluitvorming. De opbrengsten lijken sterk afhankelijk van tijd, teamstabiliteit, scholing en een organisatiecultuur die ruimte biedt voor gezamenlijke reflectie. De data suggereren dat goede morele afwegingen niet mogelijk zijn zonder een duidelijk beeld van de juridische randvoorwaarden. Wanneer deelnemers niet weten wat wettelijk toegestaan is; welke uitzonderingen bestaan en waar juridische grenzen liggen ontstaat het risico dat discussies gebaseerd worden op aannames of persoonlijke interpretaties.

Tussenconclusie onderzoeksvraag 2

De analyse laat zien dat structureel moreel beraad op verschillende manieren bijdraagt aan betere besluitvorming rond vrijheidsbeperkende maatregelen. Het beraad biedt structuur aan complexe afwegingsprocessen en maakt argumentatie transparanter. Het beraad brengt verschillende perspectieven samen en stimuleert kritisch nadenken over proportionaliteit en mogelijke alternatieven voor vrijheidsbeperking. Hierdoor worden besluiten transparanter, beter onderbouwd en meer gezamenlijk gedragen.

Tegelijkertijd blijkt uit de data dat de kwaliteit van deze besluitvorming afhankelijk is van juridische kennis. Wanneer wet- en regelgeving onduidelijk blijft, ervaren deelnemers onzekerheid over wat wel en niet geoorloofd is. De grootste meerwaarde van structureel moreel beraad lijkt daarom te liggen in de combinatie van morele reflectie en expliciete juridische duiding. Die combinatie lijkt zorgvuldigere en beter gemotiveerde besluiten rondom vrijheidsbeperkende maatregelen te ondersteunen.

De interviews laten daarnaast zien dat de opbrengsten niet vanzelfsprekend zijn. Teamontwikkeling, professionele deskundigheid, tijd voor reflectie en organisatorische ondersteuning blijken belangrijke voorwaarden voor het realiseren van deze opbrengsten. De belangrijkste bijdrage van moreel beraad lijkt te liggen in het verbeteren van de kwaliteit van het besluitvormingsproces waarmee deze besluiten tot stand komen. De reflectiebijeenkomst laat bovendien zien dat ervaringsdeskundigen kunnen bijdragen aan betere besluitvorming doordat zij teams helpen om voorbarige conclusies te vertragen, impliciete aannames te bevragen en alternatieve handelingsmogelijkheden opnieuw te onderzoeken.

Onderzoeksvraag 3

Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan vermindering van (morele) stress?

De analyse van de codes rondom morele stress, erkenning, twijfel, ondersteuning en handelingsverlegenheid resulteerde in vijf centrale thema's: (1) erkenning van morele worstelingen, (2) gedeelde verantwoordelijkheid, (3) vermindering van handelingsverlegenheid, (4) ervaren steun en veiligheid en (5) grenzen aan stressvermindering. Deze thema's beschrijven hoe moreel beraad professionals ondersteunt bij het omgaan met belastende morele situaties.

Thema 1
Erkenning van morele worstelingen

Een eerste belangrijk thema betreft de erkenning van de morele complexiteit van situaties waarin professionals werken. Respondenten beschrijven dat een belangrijk deel van de morele belasting ontstaat doordat zij regelmatig moeilijke keuzes moeten maken waarbij geen ideale oplossing bestaat. Juist het gezamenlijk bespreken van dergelijke situaties blijkt voor veel deelnemers waardevol.

Een gedragswetenschapper beschrijft dat medewerkers aangaven hoe belangrijk het was om bewust stil te staan bij dilemma's die normaal gesproken onder de druk van de dagelijkse praktijk worden afgehandeld. Volgens een respondent ontbreekt die ruimte vaak in het dagelijks werk:

> **"In de waan van de dag nemen we daar eigenlijk vaak niet de tijd voor."**
> (R6)

Dit suggereert dat morele stress niet alleen voortkomt uit de inhoud van dilemma's, maar ook uit het ontbreken van ruimte om die dilemma's gezamenlijk te onderzoeken.

Ook in andere interviews wordt zichtbaar dat het beraad erkenning biedt voor de complexiteit van de situatie. Het feit dat er tijd wordt genomen om stil te staan bij verschillende perspectieven en belangen maakt volgens respondenten zichtbaar dat er geen eenvoudige antwoorden bestaan. Hierdoor ervaren professionals dat hun twijfel en worsteling legitiem zijn.

Tussenbeschouwing
De interviews wijzen erop dat moreel beraad bijdraagt aan vermindering van morele stress doordat professionals erkenning ervaren voor de complexiteit van hun werk. Dilemma's worden niet gereduceerd tot technische problemen, maar erkend als situaties waarin verschillende waarden en belangen met elkaar botsen.

Thema 2
Vermindering van individuele last door gedeelde verantwoordelijkheid

Een tweede centraal thema betreft het gezamenlijk dragen van moeilijke afwegingen. Respondenten beschrijven dat morele stress vaak ontstaat wanneer professionals het gevoel hebben alleen verantwoordelijk te zijn voor een ingrijpende beslissing. Het moreel beraad doorbreekt deze individualisering van verantwoordelijkheid doordat dilemma's gezamenlijk worden onderzocht en daarmee stressverlagend kan werken:

> **"Op een gegeven moment gingen we ook de schade, de, de normen en waarden per rol doen. En dat verschilt natuurlijk weer heel erg, terwijl als je samen met zijn allen naar het probleem gaat kijken, als gewoon team, dat, ik vond dat wel verbindend."**
> (R14)

Opvallend is dat één van de respondenten, een ervaringsdeskundige ouder, zelfs aangeeft dat het minder belangrijk is of er direct een definitieve conclusie wordt bereikt:

> **"Dus dat ook al is er dan voor mij geen conclusie, ik hoop dat ze hier nog verder over gaan sparren."**
> (R23)

Ook in andere interviews wordt beschreven dat medewerkers gemakkelijker met elkaar in gesprek gaan over moeilijke situaties en elkaar actiever opzoeken wanneer zij ergens tegenaan lopen. Hierdoor worden morele dilemma's meer een gezamenlijke opgave dan een individuele belasting.

Tussenbeschouwing
De interviews laten zien dat een belangrijk mechanisme achter de vermindering van morele stress ligt in het delen van verantwoordelijkheid. Door dilemma's gezamenlijk te onderzoeken voelen professionals zich minder alleen staan in hun afwegingen.

Thema 3
Vermindering van handelingsverlegenheid

Een derde thema betreft het vergroten van professionele handelingsmogelijkheden. Verschillende respondenten beschrijven dat stress ontstaat wanneer professionals niet goed weten hoe zij moeten handelen in complexe situaties. Het moreel beraad helpt volgens hen om alternatieven te ontwikkelen en meer grip te krijgen op moeilijke situaties.

Een gedragswetenschapper beschrijft dat vooral minder ervaren professionals moeite kunnen hebben met morele dilemma's:

> **"Die morele dilemma's, en je hebt gewoon nog niet echt een toolbox."**
> (R6)

Daardoorontstaat volgens de respondent soms de neiging om terug te vallen op de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Moreel beraad biedt volgens respondenten juist ruimte om andere mogelijkheden te verkennen. De mogelijkheid om over alternatieven na te denken lijkt gevoelens van machteloosheid te verminderen.

Tussenbeschouwing
Moreel beraad draagt bij aan vermindering van morele stress doordat professionals meer handelingsmogelijkheden ontwikkelen. Hierdoor ervaren zij minder handelingsverlegenheid en meer vertrouwen in hun vermogen om met complexe situaties om te gaan.

Thema 4
Ervaren steun en veiligheid

Een vierde thema betreft de ervaring van steun en psychologische veiligheid. Respondenten beschrijven het moreel beraad als een plek waar ruimte bestaat om openlijk te spreken over dilemma's, onzekerheden en emoties zonder direct te worden beoordeeld.

Een inbrenger van een dilemma beschrijft de sfeer tijdens het beraad als:

> **"Het was veilig. Iedereen voelde zich veilig genoeg om te kunnen zeggen wat ie wil."**
> (R9)

Deelnemers ervaren veel ruimte om hun opvattingen in te brengen. Daarnaast wordt de open onderzoekende houding van deelnemers gewaardeerd.Ook de aanwezigheid van ervaringsdeskundigen wordt door sommige respondenten beschreven als verrijkend voor het gesprek. Eén van de deelnemende ervaringsdeskundigen beschrijft ook de ervaren openheid om te spreken over twijfels en onzekerheid in het werk en stelt:

“Ik heb altijd, ook altijd heel veel op groepen gezeten, maar ik wist niet dat medewerkers er ook zo naar konden kijken met echt een zorgelijke blik. En dat is nu als ervaringsdeskundige is dat wel fijn om, om aan te zien.”

(R10)

De reflectiebijeenkomst met ervaringsdeskundigen laat zien dat veiligheid niet alleen voor professionals, maar ook voor ervaringsdeskundigen zelf een belangrijke voorwaarde is.
Een ervaringsdeskundige ouder stelde:

“Moreel beraad dient iets heel veiligs te zijn.”

(Reflectiebijeenkomst)

Deelnemers gaven aan zich meestal serieus genomen en gehoord te voelen, maar wezen tegelijkertijd op de mogelijke emotionele belasting van deelname. Casussen kunnen persoonlijke ervaringen of traumatische gebeurtenissen raken, waardoor voorbereiding, duidelijke verwachtingen en nazorg essentieel worden geacht. Deze bevinding nuanceert de resultaten uit de interviews met professionals en laat zien dat moreel beraad niet automatisch stressverlagend is voor alle deelnemers.

Tussenbeschouwing
De interviews suggereren dat moreel beraad een veilige context creëert waarin dilemma’s bespreekbaar worden gemaakt. Deze ervaring van steun en veiligheid lijkt een belangrijke bijdrage te leveren aan het verminderen van morele belasting. De bevindingen wijzen er tevens op dat het bewust creëren en bewaken van deze veilige setting een belangrijke voorwaarde is voor het slagen van het moreel beraad.

Thema 5 - Grenzen aan stressvermindering

Hoewel respondenten veel positieve effecten beschrijven, laten de interviews ook zien dat moreel beraad morele stress niet volledig wegneemt. Verschillende bronnen van stress blijven aanwezig, ook wanneer moreel beraad structureel wordt ingezet. Een gedragswetenschapper verwijst naar de voortdurende personeelswisselingen binnen de organisatie:

> **“Je hebt zoveel personele wisselingen op alle lagen van de organisatie.”**
> (R6)

Daarnaast wordt werkdruk expliciet genoemd als factor die reflectie bemoeilijkt. Dezelfde respondent beschrijft dat teams onder druk sneller terugvallen op controle en dwang. Bovendien blijkt uit de interviews dat morele dilemma’s zelf niet verdwijnen. De spanning tussen autonomie, veiligheid en verantwoordelijkheid blijft bestaan. Het beraad helpt professionals volgens respondenten vooral om beter met deze spanning om te gaan. Uit de reflectiebijeenkomst met ervaringsdeskundigen blijkt dat niet alleen het dilemma gepaard kan gaan met stress, maar dat een moreel beraad zelf ook stressverhogend kan zijn:

> **“Geen goed gevoel na het beraad, dacht dat ik niet goed gehandeld had.”**
> (Reflectiebijeenkomst)

Tussenbeschouwing
Moreel beraad vermindert morele stress niet automatisch en neemt morele dilemma’s niet weg. De opbrengsten lijken afhankelijk van organisatorische randvoorwaarden, teamstabiliteit en beschikbare tijd voor reflectie.

Tussenconclusie onderzoeksvraag 3
De analyse laat zien dat structureel moreel beraad op verschillende manieren kan bijdragen aan vermindering van morele stress. Het beraad biedt erkenning voor de complexiteit van morele dilemma’s, helpt professionals verantwoordelijkheid te delen, vergroot hun handelingsrepertoire en creëert een veilige omgeving waarin dilemma’s bespreekbaar zijn. Tegelijkertijd blijkt dat morele stress niet volledig verdwijnt. Spanningen tussen veiligheid, autonomie en verantwoordelijkheid blijven bestaan, evenals organisatorische bronnen van stress zoals werkdruk en personele wisselingen. De belangrijkste bijdrage van moreel beraad lijkt daarom te liggen in het beter kunnen herkennen, bespreken en dragen van de morele spanningen die inherent zijn aan het werken met vrijheidsbeperkende maatregelen.
De bevindingen uit de reflectiebijeenkomst nuanceren dit beeld. Hoewel ervaringsdeskundigen zich veelal gehoord en serieus genomen voelden, gaven zij ook aan dat deelname emotioneel belastend kan zijn wanneer voldoende voorbereiding, psychologische veiligheid en nazorg ontbreken. Moreel beraad lijkt daarmee niet automatisch stressverlagend voor alle deelnemers. Het vraagt bijvoorbeeld om specifieke aandacht voor ondersteuning van ervaringsdeskundigen.

Onderzoeksvraag 4

Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan professionele ontwikkeling van zorgprofessionals?

Voor deze onderzoeksvraag zijn codes rondom professionele ontwikkeling, samenwerking, alternatieven, afwegingen, juridische overwegingen en randvoorwaarden geanalyseerd. Hieruit zijn zes thema's afgeleid: (1) versterking van reflectief vermogen, (2) ontwikkeling van perspectiefneming, (3) ontwikkeling van moreel redeneren, (4) kritische reflectie op macht en controle, (5) teamleren en gezamenlijke normvorming en (6) randvoorwaarden voor professionele ontwikkeling. Deze thema's beschrijven hoe moreel beraad bijdraagt aan zowel individuele als collectieve professionele ontwikkeling.

Thema 1
Versterking van het reflectief vermogen

Het meest prominente thema binnen de interviews betreft de versterking van het reflectief vermogen van professionals. Respondenten beschrijven dat het moreel beraad hen helpt bewust stil te staan bij hun eigen handelen, aannames en afwegingen. Juist in een werkcontext waarin snel gehandeld moet worden, ervaren zij meerwaarde van een gestructureerd moment van gezamenlijke reflectie.

Een gedragswetenschapper beschrijft de opbrengst als volgt:

"Dat het toch wel effe helpt om even, ja, toch nog eens even goed erover na te denken met elkaar."
(R6)

Deze uitspraak suggereert dat professionele ontwikkeling niet zozeer ontstaat door nieuwe informatie, maar door het creëren van ruimte om bestaand handelen kritisch te onderzoeken.

Tussenbeschouwing
De interviews laten zien dat meer reflectie een belangrijke professionele opbrengst van moreel beraad vormt. Professionals leren bewuster stil te staan bij hun handelen en de morele aannames die daarin besloten liggen.

Thema 2
Ontwikkeling van perspectiefneming

Een tweede belangrijk thema betreft het vermogen om situaties vanuit verschillende perspectieven te bekijken. Respondenten beschrijven dat het moreel beraad hen helpt om zich actief te verplaatsen in de positie van jongeren, ouders, collega's en andere betrokkenen. Hierdoor ontstaat een bredere kijk op complexe situaties.

Daarbij blijkt vooral het perspectief van ouders leerzaam:

"Wat vindt nou een moeder d'r van, als we dit doen bijvoorbeeld?"
(R6)

Ook de aanwezigheid van ervaringsdeskundigen lijkt hierin een belangrijke rol te spelen in bijvoorbeeld de leefwereld van jongeren dichtbij te brengen. Hoewel ervaringsdeskundigen hierin soms wel toegang hebben gemist tot de jongere waar het over ging:

"Had graag meer toegang gehad tot de persoon waar het over ging en diens naasten."
(Reflectiebijeenkomst)

Tussenbeschouwing
Moreel beraad draagt bij aan professionele ontwikkeling doordat professionals leren om verschillende perspectieven actief mee te nemen in hun afwegingen. Tegelijkertijd blijkt dat deze vaardigheid afhankelijk is van tijd, rust en ruimte voor reflectie.

Thema 3 - Ontwikkeling van moreel redeneren

Een derde thema betreft de ontwikkeling van het vermogen om morele dilemma's systematisch te analyseren. Respondenten beschrijven dat het moreel beraad hen helpt verder te kijken dan intuïtie of routine, en explicieter te redeneren vanuit waarden, normen, belangen en gevolgen.

Een gedragswetenschapper beschrijft:

"Met zo'n moreel beraad kan je zo'n situatie eruit lichten en daar nog eens even goed over nadenken."
(R6)

Ook in andere interviews wordt zichtbaar dat professionals vaker nadenken over de verhouding tussen verschillende waarden, bijvoorbeeld tussen autonomie en veiligheid, of tussen bescherming en ontwikkeling. Het expliciet maken van schade, risico's en opbrengsten ondersteunt deze vorm van moreel redeneren.

Tussenbeschouwing
De interviews suggereren dat moreel beraad het vermogen van professionals versterkt om complexe situaties systematisch en moreel te analyseren. Hierdoor worden afwegingen explicieter en beter onderbouwd.

Thema 4
Kritische reflectie op macht en controle

Een andere opbrengst betreft de wijze waarop professionals anders gaan nadenken over macht, controle en gezag. In verschillende interviews wordt beschreven dat vrijheidsbeperkende maatregelen nauw samenhangen met de wens om grip te krijgen op moeilijke situaties. Moreel beraad helpt professionals om deze reflex kritisch te onderzoeken. Een gedragswetenschapper verwoordt dit als:

"Vrijheidsbeperkende maatregelen gaan heel veel over toch controle weer terugpakken in een onveilige situatie." ...
"Je hebt geen controle over de ander, dat moeten we ook niet willen."
(R6)

Deze uitspraken lijken te wijzen op een verschuiving in professioneel denken. In plaats van controle als vanzelfsprekend antwoord te zien, wordt deze actief bevraagd.

Tussenbeschouwing
Moreel beraad draagt bij aan professionele ontwikkeling doordat professionals kritischer leren nadenken over macht, gezag en controle. Dit lijkt vooral zichtbaar in een verschuiving richting relationeel en dialogisch werken.

Thema 5
Teamleren en gezamenlijke normvorming

Professionele ontwikkeling blijkt volgens respondenten niet uitsluitend een individueel proces te zijn. Veel geïnterviewden beschrijven het moreel beraad als een collectieve leeromgeving waarin teams samen onderzoeken wat goede zorg inhoudt. Een gedragswetenschapper beschrijft dit als:

“Hoe kijken we nou naar goede zorg?”
(R6)

Een medewerker beschrijft dat het beraad leidde tot meer gezamenlijke afstemming:

**“Nou, wat we proberen is ook wel te vertragen.
Is dat het team zich eerst even terugtrekt in een... in een kantoor of een ruimte om even met elkaar te overleggen en waarin er nog langer wordt gekeken,
hé, kunnen we nog dit of kunnen we nog dat.”**
(R3)

Ook wordt beschreven dat medewerkers elkaar beter weten te vinden en gemakkelijker met elkaar in gesprek gaan over lastige situaties. Hierdoor ontstaat volgens respondenten meer gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van zorg.

Vanuit de reflectiebijeenkomst werd daarnaast benadrukt dat de aanwezigheid van ervaringsdeskundigen een leerfunctie heeft voor professionals. Volgens deelnemers worden professionals uitgedaagd om impliciete aannames zichtbaar te maken, meer vragen te stellen en zich nadrukkelijker te verplaatsen in het perspectief van jongeren en ouders. Daarmee draagt ervaringsdeskundigheid niet alleen bij aan betere afwegingen, maar ook aan het ontwikkelen van gezamenlijke reflectieve vaardigheden binnen teams. Hierin heeft de gespreksleider een belangrijke rol.

Tussenbeschouwing
De interviews laten zien dat meer professionele ontwikkeling niet alleen op individueel niveau plaatsvindt. Moreel beraad stimuleert ook collectief leren en de ontwikkeling van gedeelde professionele normen.

Thema 6
Randvoorwaarden voor professionele ontwikkeling

Hoewel respondenten veel professionele opbrengsten beschrijven, wordt tegelijkertijd benadrukt dat deze ontwikkeling niet vanzelf ontstaat. Verschillende respondenten wijzen op het belang van organisatorische randvoorwaarden zoals tijd, scholing, teamstabiliteit en ondersteuning.

Een gedragswetenschapper beschrijft:

**“Als je het dus planmatig doet, hè,
met elkaar gedragen,
dan zie je echt dat zo’n team groeit.”
(R6)**

De eerder beschreven instabiliteit in teams maakt dat het kwetsbaar is om dat te organiseren. Ook werkdruk vormt volgens respondenten een belangrijke belemmering. Reflectie en perspectiefwisseling blijken de eerste activiteiten die onder druk komen te staan wanneer teams weinig ruimte ervaren.

Tussenbeschouwing
Professionele ontwikkeling door middel van moreel beraad lijkt sterk afhankelijk van de context waarin het beraad plaatsvindt. Tijd, continuïteit, scholing en teamstabiliteit blijken belangrijke voorwaarden voor duurzame professionele groei.

Tussenconclusie onderzoeksvraag 4
De analyse laat zien dat structureel moreel beraad op verschillende manieren kan bijdragen aan professionele ontwikkeling van zorgprofessionals. Het beraad versterkt het reflectief vermogen van professionals, stimuleert perspectiefneming, ondersteunt de ontwikkeling van moreel redeneren en bevordert kritische reflectie op macht en controle. Daarnaast draagt het bij aan teamleren en gezamenlijke normvorming. Tegelijkertijd maken de interviews duidelijk dat deze professionele ontwikkeling niet vanzelf tot stand komt. Tijd, teamstabiliteit en organisatorische ondersteuning blijken belangrijke voorwaarden voor het realiseren van deze opbrengsten. De belangrijkste professionele meerwaarde van moreel beraad lijkt daarmee niet zozeer te liggen in het aanleren van volledig nieuwe kennis, maar in het verdiepen, expliciteren en gezamenlijk ontwikkelen van professioneel handelen en morele oordeelsvorming. De inzichten van ervaringsdeskundigen wijzen er daarnaast op dat professionele ontwikkeling ook betrekking heeft op het leren samenwerken met ervaringsdeskundigen en het ontwikkelen van een meer onderzoekende en vragende houding in complexe morele situaties.

Ontwikkeling inzet vrijheidsbeperkende maatregelen

Hoewel het onderzoek primair gericht was op ervaringen met moreel beraad, is aanvullend gekeken naar de geregistreerde inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen op de deelnemende residentiële locaties. Dit was niet mogelijk voor de onderwijszorgvoorziening, waar geen vrijheidsbeperkende maatregelen worden geregistreerd. Gegevens uit incidentregistraties op deze locatie zijn niet meegenomen in de analyse, omdat deze registraties geen gegevens bevatten over vrijheidsbeperkende maatregelen en daardoor geen aanvullende informatie bieden over de ontwikkeling van de inzet van VBM.

De registratiegegevens laten zien dat de inzet van VBM gedurende de onderzoeksperiode sterk fluctueerde tussen maanden. Zowel op locatie 1 als 2 werden perioden met relatief hoge aantallen afgewisseld met maanden waarin aanzienlijk minder maatregelen werden geregistreerd.

Op locatie 2 werden in de onderzoeksperiode vooral maatregelen geregistreerd die betrekking hadden op beperkingen van bewegingsvrijheid. Het totaal aantal geregistreerde maatregelen varieerde van 2 tot 37 per maand. Op locatie 3 werden gedurende vrijwel de gehele onderzoeksperiode geen vrijheidsbeperkende maatregelen geregistreerd, met uitzondering van twee registraties van beperking van bewegingsvrijheid in april 2026.

Op locatie 1 lag het aantal geregistreerde maatregelen hoger en was eveneens sprake van substantiële maandelijkse variatie. Het totaal aantal geregistreerde maatregelen varieerde van 4 tot 55 per maand. Binnen deze locatie betroffen de registraties vooral afzondering, controlemaatregelen en beperkingen van bewegingsvrijheid.

Wanneer naar de totale gegevens van de deelnemende residentiële locaties wordt gekeken, laten de trendlijnen voor het totaal aantal geregistreerde maatregelen, afzondering, controlemaatregelen en beperkingen van bewegingsvrijheid een dalende richting zien gedurende het schooljaar 2025-2026. Tegelijkertijd zijn de verschillen tussen opeenvolgende maanden groot. Hierdoor moeten deze ontwikkelingen met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Op basis van de beschikbare gegevens kan niet worden vastgesteld of de dalende trend samenhangt met de inzet van moreel beraad, met andere veranderinitiatieven binnen de organisatie of met veranderingen in de samenstelling en ondersteuningsbehoeften van de doelgroep.

De registratiegegevens bieden daarmee hooguit aanwijzingen voor een mogelijke afname van de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen gedurende de onderzoeksperiode, maar leveren geen bewijs voor een causaal effect van moreel beraad. Deze bevinding sluit aan bij de kwalitatieve resultaten van het onderzoek, waarin respondenten vooral veranderingen beschrijven in de kwaliteit van afwegingen, besluitvorming en professionele reflectie, terwijl minder duidelijk zichtbaar is of dit direct leidt tot een afname van vrijheidsbeperkende maatregelen.

Discussie

Dit onderzoek had als doel inzicht te verkrijgen in de wijze waarop structureel moreel beraad kan bijdragen aan zorgvuldige besluitvorming rondom vrijheidsbeperking in de residentiële jeugdhulp. De resultaten laten zien dat respondenten moreel beraad vooral waarderen als een methode die ruimte creëert voor reflectie, perspectiefverbreding en gezamenlijke oordeelsvorming. Over de vier onderzoeksvragen heen ontstaat een consistent beeld waarin bewustwording van morele dilemma's, het expliciteren van afwegingen, het onderzoeken van alternatieven en het gezamenlijk dragen van verantwoordelijkheid terugkerende mechanismen vormen. Tegelijkertijd maken de bevindingen duidelijk dat de meerwaarde van moreel beraad niet primair ligt in het produceren van andere of betere antwoorden, maar in het verbeteren van de kwaliteit van het proces waarmee professionals tot afwegingen en besluiten komen.

Moreel beraad beïnvloedt vooral het afwegingsproces

Uit zowel de interviews als de reflectiebijeenkomst komt naar voren dat moreel beraad professionals helpt om stil te staan bij onderliggende waarden, belangen en aannames. Respondenten beschrijven dat gesprekken explicieter worden, dat meer aandacht ontstaat voor het perspectief van jongeren en ouders en dat alternatieven voor vrijheidsbeperkende maatregelen vaker worden onderzocht. De resultaten bieden daarmee overtuigende aanwijzingen dat moreel beraad de kwaliteit van het afwegingsproces versterkt. Daar staat tegenover dat er relatief weinig concrete voorbeelden werden genoemd waarbij een besluit uiteindelijk fundamenteel anders uitviel als gevolg van het beraad. De resultaten ondersteunen daarom vooral de conclusie dat moreel beraad bijdraagt aan zorgvuldiger en transparanter redeneren, terwijl minder duidelijk is in welke mate het ook leidt tot andere uitkomsten of een afname van vrijheidsbeperkende maatregelen.

Deze bevinding sluit aan bij het oorspronkelijke doel van moreel beraad, waarin het gezamenlijk onderzoeken van morele vraagstukken en het expliciteren van de afwegingen die aan besluiten ten grondslag liggen centraal staat. Vanuit dat perspectief kan de waarde van moreel beraad niet uitsluitend worden beoordeeld op basis van concrete besluituitkomsten, maar ook op basis van de kwaliteit van het dialoog- en reflectieproces dat eraan voorafgaat.

Wanneer is moreel beraad de juiste interventie?

De aard van de vraagstukken die gedurende het onderzoek werden ingebracht vraagt om een kritische reflectie. Een aantal inbrengers gaf aan geen moreel dilemma te ervaren rondom vrijheidsbeperkende maatregelen, omdat zij ervan overtuigd waren dat deze niet ingezet mochten worden. Wanneer een handelingsrichting binnen het wettelijk kader op voorhand niet als reële optie wordt gezien is er minder ruimte om verschillende handelingsmogelijkheden als moreel betekenisvolle alternatieven te verkennen. Wanneer een handelingsrichting op voorhand niet wenselijk of toegestaan wordt geacht binnen het wettelijk kader, verschuift de vraag mogelijk van "wat is het goede om te doen?" naar "hoe gaan we verantwoord om met de spanning die deze situatie oproept?". De uitdaging ligt in zulke situaties meer in het omgaan met handelingsverlegenheid, onzekerheid en spanning binnen reeds gegeven professionele en juridische kaders.

Deze observatie roept tevens vragen op over het structureel organiseren van moreel beraad. Binnen dit onderzoek committeerden deelnemende teams zich aan het uitvoeren van meerdere morele beraden rondom vraagstukken over vrijheidsbeperking. Hoewel vooraf met de teams is besproken of voldoende geschikte dilemma's beschikbaar zouden zijn, bleek in de praktijk dat het vinden van een passend moreel dilemma soms een uitdaging was. Dit roept de vraag op of het structureel en planmatig organiseren van moreel beraad het risico met zich meebrengt dat teams zich genoodzaakt voelen vraagstukken in te brengen die achteraf bezien niet primair een moreel dilemma betreffen, maar bijvoorbeeld een handelings-, implementatie- of samenwerkingsvraag.

De bevindingen suggereren dat niet alle vraagstukken waarin professionals morele spanning ervaren, noodzakelijkerwijs vragen om een afweging tussen meerdere moreel verdedigbare handelingsalternatieven. In sommige situaties kunnen andere vormen van ethische ondersteuning beter aansluiten bij de aard van het vraagstuk. Een voorbeeld hiervan is begeleidingsethiek, waarbij niet zozeer wordt gezocht naar het moreel juiste handelingsalternatief, maar naar manieren om gezamenlijk om te gaan met spanningen, waardenconflicten en handelingsvraagstukken binnen bestaande kaders[3]. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op criteria die professionals helpen bepalen welke vorm van ethische begeleiding het meest passend is bij verschillende typen morele en professionele vraagstukken.

Ervaringsdeskundigheid als versterkende factor

Een belangrijke aanvullende bevinding betreft de rol van ervaringsdeskundigen binnen het moreel beraad. Zowel professionals als ervaringsdeskundigen beschrijven dat de aanwezigheid van ervaringsdeskundigen helpt om blinde vlekken zichtbaar te maken, vanzelfsprekende aannames te bevragen en perspectieven van jongeren en ouders nadrukkelijker onderdeel te maken van de afweging. Met name uit de reflectiebijeenkomst komt naar voren dat ervaringsdeskundigen de meerwaarde van moreel beraad vooral zien in het voorkomen van tunnelvisie en het vertragen van voorbarige conclusies.
Hun bijdrage lijkt daarmee onderdeel van de mechanismen waardoor moreel beraad tot meer zorgvuldige afwegingen kan leiden.

De resultaten laten echter ook zien dat betekenisvolle participatie van ervaringsdeskundigen niet vanzelfsprekend is. Meerdere deelnemers gaven aan dat zij zich onvoldoende voorbereid voelden, te weinig informatie hadden om hun rol goed in te vullen of pas gedurende het beraad zicht kregen op de context van het dilemma. Daarnaast werd duidelijk dat deelname aan een moreel beraad emotioneel belastend kan zijn, zeker wanneer casuïstiek raakt aan persoonlijke ervaringen of wanneer onvoldoende aandacht bestaat voor nazorg. De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid lijkt daarom afhankelijk van een aantal belangrijke randvoorwaarden, waaronder voorbereiding, psychologische veiligheid, rolhelderheid, passende ondersteuning en nazorg.

Een sterke kant van dit onderzoek is dat ervaringsdeskundigen niet alleen deelnemer waren aan morele beraden, maar ook actief betrokken zijn geweest bij de uitvoering van het onderzoek.
Een ervaringsdeskundige jongere en een ervaringsdeskundige ouder traden op als co-interviewer bij gesprekken met jongeren en ouders. Daarnaast namen ervaringsdeskundigen deel aan een gezamenlijke reflectiebijeenkomst waarin de voorlopige bevindingen vanuit hun perspectief konden worden besproken. Hierdoor konden ervaringen vanuit jongere- en ouderperspectief op meerdere manieren worden ingebracht. Binnen dit onderzoek werd duidelijk dat participatief onderzoek, net als participatief moreel beraad, vraagt om zorgvuldige begeleiding en duidelijke afspraken over rollen, verwachtingen en ondersteuning.

3 www.begeleidingsethiek.nl

Moreel beraad vermindert niet alle morele spanning
Een opvallende bevinding is dat respondenten moreel beraad niet beschrijven als een manier om morele dilemma's op te lossen. De spanning tussen veiligheid, autonomie, ontwikkeling en verantwoordelijkheid blijft bestaan. De erkenning van deze blijvende spanning lijkt echter een belangrijke opbrengst van het moreel beraad te zijn. Professionals ervaren meer ruimte om twijfels te bespreken, voelen zich minder alleen in moeilijke afwegingen en ontwikkelen een breder handelingsrepertoire voor complexe situaties. Moreel beraad lijkt daarmee meer bij te dragen aan het kunnen herkennen, delen en dragen van morele spanning en minder op het verminderen van morele stress. De reflectiebijeenkomst voegt hier een belangrijke nuance aan toe. Waar professionals vooral spreken over erkenning en steun, laten ervaringsdeskundigen zien dat deelname aan een moreel beraad ook nieuwe spanning kan oproepen. Dit onderstreept dat psychologische veiligheid niet alleen een voorwaarde is voor professionals, maar voor alle deelnemers aan het beraad.

Belang van organisatorische randvoorwaarden
Een terugkerend thema door alle onderzoeksvragen heen is het belang van organisatorische context. Respondenten noemen herhaaldelijk factoren zoals werkdruk, tijdgebrek, personeelswisselingen, teamstabiliteit en scholing als voorwaarden voor het succesvol inzetten van moreel beraad. Wanneer ruimte bestaat voor reflectie en gezamenlijk leren, wordt moreel beraad ervaren als een waardevolle aanvulling op de dagelijkse praktijk. Wanneer deze ruimte ontbreekt, blijkt het moeilijker om de opbrengsten duurzaam vast te houden. Hetzelfde geldt voor de inzet van ervaringsdeskundigen. Respondenten beschreven dat hun betrokkenheid waardevolle perspectieven toevoegt aan het moreel beraad, maar dat deze inzet alleen tot zijn recht komt wanneer voldoende organisatorische ondersteuning aanwezig is. De duurzame inbedding van ervaringsdeskundigheid lijkt daarmee, net als moreel beraad zelf, afhankelijk van de mate waarin organisaties tijd, faciliteiten en ondersteuning beschikbaar stellen.

Daarnaast vond dit onderzoek plaats binnen een bredere context van organisatieontwikkeling, waaronder initiatieven gericht op geweldloos werken, relationeel vakmanschap en terugdringen van vrijheidsbeperking. Hierdoor is het niet mogelijk om de ervaren veranderingen eenduidig toe te schrijven aan het moreel beraad alleen. De resultaten suggereren eerder dat moreel beraad functioneert als onderdeel van een bredere beweging richting meer reflectieve, relationele en dialogische vormen van zorgverlening.

Beperkingen van het onderzoek

Bij de interpretatie van de resultaten moeten verschillende beperkingen in acht worden genomen. Ten eerste betreft het een kwalitatief en exploratief onderzoek waarin ervaringen en betekenisgeving centraal staan. De resultaten bieden daardoor inzicht in ervaren mechanismen en opbrengsten, maar doen geen uitspraken over causale effecten. Ten tweede kunnen op basis van deze gegevens geen uitspraken worden gedaan over een rechtstreeks effect van moreel beraad op de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. De geregistreerde inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen laat gedurende de onderzoeksperiode een mogelijk dalende ontwikkeling zien, maar kent grote maandelijkse fluctuaties. De gegevens ondersteunen vooral de conclusie dat vervolgonderzoek nodig is naar de relatie tussen moreel beraad, moresprudentie en feitelijke veranderingen in het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen. Ten derde kan niet worden uitgesloten dat sommige ingebrachte casuïstiek minder goed aansloot bij de kenmerken van een moreel dilemma, omdat deelnemende teams zich hadden gecommitteerd aan een vooraf vastgesteld aantal morele beraden.

Tot slot is het belangrijk om op te merken dat twee van de vier teams die deelnamen van dezelfde locatie waren. Aan deze twee teams was één gedragswetenschapper verbonden. Hierdoor zaten collega's van de twee teams soms gemixt aan tafel bij een moreel beraad, in plaats van met hun eigen team. In de interviews is niet gevraagd aan de deelnemers hoe zij dat ervaren hebben.

Een ander aandachtspunt bij de interpretatie van de resultaten betreft de vrijwilligheid en toegankelijkheid van deelname. Hoewel deelname aan het moreel beraad en aan het onderzoek op vrijwillige basis plaatsvond, kan niet worden uitgesloten dat professionals sociale of organisatorische druk hebben ervaren om deel te nemen. Daarnaast is het van belang te reflecteren op de vraag in hoeverre jongeren en ouders (waarop de casus in een moreel beraad betrekking had) daadwerkelijk in staat zijn geweest of gevraagd om deel te nemen en welke factoren deelname hebben bevorderd dan wel belemmerd. Hierdoor kan niet worden vastgesteld of de verzamelde perspectieven representatief zijn voor alle betrokkenen.

Conclusie

Dit onderzoek had als doel inzicht te verkrijgen in de wijze waarop structureel moreel beraad kan bijdragen aan zorgvuldige besluitvorming rondom vrijheidsbeperking in de residentiële jeugdhulp. Over de vier onderzoeksvragen heen ontstaat een consistent beeld waarin moreel beraad vooral functioneert als een reflectieve en dialogische werkwijze die professionals ondersteunt bij het omgaan met complexe morele vraagstukken. De belangrijkste opbrengsten lijken te vinden in hogere kwaliteit van het proces waarmee deze besluiten tot stand komen.

De resultaten laten zien dat structureel moreel beraad professionals helpt om zich bewuster te worden van de morele dimensie van vrijheidsbeperking, verschillende perspectieven expliciet mee te nemen, alternatieven voor vrijheidsbeperkende maatregelen te onderzoeken en afwegingen transparanter te maken. Daarnaast draagt het beraad bij aan professionele ontwikkeling en helpt het professionals om morele spanningen gezamenlijk te onderzoeken en te dragen. Moreel beraad lijkt daarmee vooral waarde te hebben als instrument voor gezamenlijke reflectie, leren en oordeelsvorming.

Een belangrijke aanvullende bevinding betreft de rol van ervaringsdeskundigen. Hun aanwezigheid draagt volgens zowel professionals als ervaringsdeskundigen bij aan perspectiefverbreding, het zichtbaar maken van blinde vlekken en het voorkomen van tunnelvisie. Ervaringsdeskundigheid blijkt daarmee een factor die de werking van het beraad kan versterken. Tegelijkertijd maken de resultaten duidelijk dat deze meerwaarde alleen tot stand komt wanneer voldoende aandacht wordt besteed aan voorbereiding, gelijkwaardigheid, psychologische veiligheid en nazorg.

Het onderzoek roept daarnaast een fundamentele vraag op over de inzet van moreel beraad. Niet alle ingebracht casuïstiek bleek uiteindelijk een klassiek moreel dilemma te bevatten waarin meerdere verdedigbare handelingsalternatieven openlagen. In sommige situaties waren handelingsopties feitelijk al begrensd door wet- en regelgeving, professionele normen of organisatiebeleid.[MM41.1] Dit suggereert dat niet iedere vorm van morele spanning vraagt om een moreel beraad en dat in bepaalde situaties andere vormen van ethische ondersteuning, zoals begeleidingsethiek of morele coaching, mogelijk beter aansluiten bij de vraag van professionals.

Samenvattend laat dit onderzoek zien dat structureel moreel beraad een waardevolle bijdrage kan leveren aan het omgaan met vraagstukken rondom vrijheidsbeperking, mits het zorgvuldig wordt ingebed in de organisatie en wordt ondersteund door voldoende tijd, teamstabiliteit, deskundige begeleiding en betekenisvolle betrokkenheid van jongeren, ouders en ervaringsdeskundigen. De grootste kracht van moreel beraad lijkt te liggen in het gezamenlijk leren omgaan met vragen waarop geen eenvoudige antwoorden bestaan.

Referenties

Braun, V., & Clarke, V. (2006).
Using thematic analysis in psychology.
Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77-101.
https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

De Heide, B., Van Dorp, M., Scholten, M., Mulder, E., Van Domburgh, L., & Popma, A. (2019).
Ik laat je niet alleen!
Eindrapportage Academische Werkplaats Risicojeugd. Jeugdzorg Nederland.

De Valk, S. M. (2019).
Under pressure: Repression in residential youth care
[Proefschrift, Universiteit van Amsterdam].

Haan, M. M., van Gurp, J. L. P., Naber, S. M., & Groenewoud, A. S.. (2018).
Impact of moral case deliberation in healthcare settings: A literature review.
BMC Medical Ethics, 19(85).
https://doi.org/10.1186/s12910-018-0325-y

Hermsen, M. A., & Widdershoven, G. A. M. (2019).
Moreel beraad: Praktische handleiding voor professionals. Boom.

Hermsen, M., Gruyters, S., Tanis-de Best, S., & Rodenburg, D. (2019).
Evaluatie van moreel beraad in de ondersteuning aan mensen met een verstandelijke beperking. Een exploratieve studie.
Tijdschrift voor Gezondheidszorg en Ethiek, 29(2), 34-41.

Höfte, S. J. C. (2024).
Het juridisch kader als pedagogische ruimte
[Proefschrift, Universiteit van Amsterdam].

Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (2022).
Vrijheidsbeperkende maatregelen in open residentiële jeugdhulp.
Geraadpleegd op 7 september 2026, van https://www.igj.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2022/05/13/vrijheidsbeperkende-maatregelen-in-open-residentiele-jeugdhulpVrijheidsbeperkende+maatregelen+in+open+residentiele+jeugdhulp.pdf

Matthijsse, M. (2022).
Ondersteuning door moreel beraad?
Een praktijkgericht onderzoek naar het gebruik van moreel beraad door professionals van Altra (iHUB) nadat zij de verplichte SKJ-training hebben gevolgd, het herkennen van een moreel dilemma en een passende methode
[Masterthesis, Hogeschool Leiden].

Nederlands Jeugdinstituut (2024).
Handreiking omgaan met dilemma's rond vrijheidsbeperking in de open jeugdhulp.
Nederlands Jeugdinstituut. https://www.nji.nl

Pearson, A., Owens, J., McPhillips, R., Clarkson, P., Hinchliffe, E., & Robinson, C. A. (2026).
"Part of a cog, of a system; a system that's broken": Social workers' experiences of moral injury in England. International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being, 21(1), 2645257.
https://doi.org/10.1080/17482631.2026.2645257

Spijkerboer, R. (2023).
Moreel beraad met cliëntparticipatie als middel ter vergroting van cliëntparticipatie en cliëntregie.
Hogeschool Leiden, Lectoraat Transformaties in de Zorg voor Jeugd.

Spijkerboer, R., Stolper, M., Molewijk, B., & Kuiper, C. (2025).
Strengthening client participation and self-management: The contribution of moral case deliberation with clients in youth care. International Journal of Ethics Education, 10(2), 323-357.
https://doi.org/10.1007/s40889-025-00215-6

Weidema, F., Molewijk, B., & Widdershoven, G. (2012).
Moral case deliberation as a tool for organizational learning. Medicine, Health Care and Philosophy, 15(2), 253-263.
https://research.vu.nl/en/publications/dialogue-at-work-implementing-moral-case-deliberation-in-a-mental/

Bijlagen

Bijlage 1 – Thematische analyse
Bijlage 2 – Overzicht moreel beraden
Bijlage 3 – Interviewleidraden
Bijlage 4 – Stappenplan moreel beraad
Bijlage 5 – Stappenkaart voor tijdens moreel beraad
Bijlage 6 – Vormen van deelname door jongere/ouder/ervaringsdeskundige

Bijlage 1 - Thematische analyse

In deze bijlage wordt per onderzoeksvraag weergegeven hoe de codeboek thematische analyse is uitgevoerd vanuit de oorspronkelijke MAXQDA-codes.

Onderzoeksvraag 1
Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan een zorgvuldige afweging van morele dilemma's rond vrijheidsbeperking?

Thema	Gebruikte codes	Analytische interpretatie
Bewustwording van de morele dimensie van vrijheidsbeperking	Bewustwording VBM; Afweging; Juridisch; (verwachte) verandering kennis/handelen/ reflectie.	Professionals herkennen vrijheidsbeperking vaker als moreel vraagstuk en worden zich bewuster van de impact van hun handelen op jongeren, collega's en zichzelf.
Perspectiefverbreding	Perspectieven moreel beraad; Samenwerking ouders/jongeren; Samenwerking collega's; Samenwerking ketenpartners; Ervaring anders moreel beraad.	Moreel beraad stimuleert het actief meenemen van perspectieven van jongeren, ouders, collega's en andere betrokkenen, waardoor dilemma's breder worden bekeken.
Verkennen van alternatieven voor vrijheidsbeperking	Alternatieven; Afweging; Besluitvorming; Uitkomst moreel beraad.	Professionals onderzoeken vaker minder ingrijpende handelingsmogelijkheden voordat wordt overgegaan tot vrijheidsbeperkende maatregelen.
Expliciete afweging van schade, proportionaliteit en risico's	Schades; Botsende waarden en normen; Afweging; Besluitvorming; Juridisch.	Schade, risico's, proportionaliteit en subsidiariteit worden explicieter benoemd en tegen elkaar afgewogen.
Collectieve morele reflectie	Positieve ervaring moreel beraad; Proces moreel beraad; Samenwerking collega's tijdens/ na MB; Verandering kennis/ handelen/reflectie.	Morele dilemma's worden gezamenlijk onderzocht, waardoor afwegingen beter worden gedeeld en gedragen binnen het team.

Onderzoeksvraag 2
Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan betere besluitvorming rond vrijheidsbeperkende maatregelen?

Thema	Gebruikte codes	Analytische interpretatie
Structurering van besluitvorming	Proces moreel beraad; Dilemmamethode; Besluitvorming; Afweging; Uitkomst moreel beraad.	Moreel beraad biedt een systematische methode om complexe situaties stap voor stap te onderzoeken voordat besluiten worden genomen.
Transparanter maken van argumentatie	Besluitvorming; Afweging; Botsende waarden en normen; Schades; Juridisch.	De onderliggende redenen voor besluiten worden explicieter besproken en onderbouwd vanuit waarden, belangen en risico's.
Gezamenlijke oordeelsvorming	Perspectieven moreel beraad; Samenwerking collega's; Samenwerking ouders/jongeren; Positieve ervaring moreel beraad.	Besluitvorming verschuift van een individuele verantwoordelijkheid naar een gezamenlijk proces waarin meerdere perspectieven worden meegenomen.
Verbetering van handelingsalternatieven	Alternatieven; Afweging; Uitkomst moreel beraad; Verandering kennis/handelen/ reflectie.	Het beraad stimuleert het ontwikkelen van relationele en de-escalerende alternatieven voor vrijheidsbeperkende maatregelen.
Professionele en organisatorische randvoorwaarden	Randvoorwaarden organisatie MB; Borging en implementatie; Randvoorwaarden VBM; Beleid; Verandering kennis/handelen/ reflectie.	De kwaliteit van besluitvorming blijkt afhankelijk van teamstabiliteit, scholing, tijd voor reflectie en organisatorische ondersteuning.

Onderzoeksvraag 3
Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan vermindering van (morele) stress?

Thema	Gebruikte codes	Analytische interpretatie
Erkenning van morele worstelingen	Erkenning tijdens moreel beraad; Gedeelde ervaring; Twijfel; Zorgen maken; Algemeen morele stress.	Professionals ervaren erkenning voor de complexiteit van hun werk en de dilemma's waarmee zij worden geconfronteerd.
Vermindering van individuele last door gedeelde verantwoordelijkheid	Gedeelde ervaring; Ondersteuning in moreel beraad; Ondersteuning buiten moreel beraad; Samenwerking collega's tijdens/na MB.	Het gezamenlijk bespreken van dilemma's vermindert het gevoel er alleen voor te staan en verdeelt de ervaren verantwoordelijkheid.
Vermindering van handelingsverlegenheid	Handelingsverlegenheid; Alternatieven; Verandering kennis/handelen/reflectie; Randvoorwaarden.	Professionals ontwikkelen meer handelingsmogelijkheden en ervaren daardoor meer grip op complexe situaties.
Ervaren steun en veiligheid	Ondersteuning in moreel beraad; Ondersteuning buiten moreel beraad; Positieve ervaring moreel beraad; Proces moreel beraad.	Het beraad biedt een veilige omgeving waarin dilemma's, onzekerheden en emoties bespreekbaar zijn.
Grenzen aan stressvermindering	Randvoorwaarden; Algemeen morele stress; Boosheid/ frustratie; Schuld; Verwarring; Zorgen maken.	Morele stress wordt verminderd, maar niet weggenomen; werkdruk, personeelswisselingen en blijvende dilemma's blijven een rol spelen.

Onderzoeksvraag 4
Hoe kan het structureel inzetten van moreel beraad bijdragen aan professionele ontwikkeling van zorgprofessionals?

Thema	Gebruikte codes	Analytische interpretatie
Versterking van het reflectief vermogen	Verandering kennis/handelen/ reflectie; Positieve ervaring moreel beraad; Afweging; Bewustwording VBM.	Professionals reflecteren bewuster op hun handelen, aannames en afwegingen rondom vrijheidsbeperking.
Ontwikkeling van perspectiefneming	Perspectieven moreel beraad; Samenwerking ouders/jongeren; Samenwerking collega's; Samenwerking ketenpartners; Ervaring anders moreel beraad.	Professionals leren actief denken vanuit het perspectief van jongeren, ouders, collega's en andere betrokkenen.
Ontwikkeling van moreel redeneren	Afweging; Besluitvorming; Juridisch; Botsende waarden en normen; Schades.	Professionals ontwikkelen hun vermogen om waarden, belangen en gevolgen systematisch te analyseren.
Kritische reflectie op macht en controle	Bewustwording VBM; Afweging; Alternatieven; Verandering kennis/handelen/reflectie.	Professionals onderzoeken kritisch hun eigen opvattingen over gezag, controle, autonomie en vrijheidsbeperking.
Teamleren en gezamenlijke normvorming	Samenwerking collega's tijdens/ na MB; Positieve ervaring moreel beraad; Uitkomst moreel beraad; Verandering kennis/handelen/ reflectie.	Teams ontwikkelen een gedeelde visie op goede zorg en moreel verantwoord handelen.
Randvoorwaarden voor professionele ontwikkeling	Randvoorwaarden organisatie MB; Borging en implementatie; Randvoorwaarden VBM; Beleid; Professionele ontwikkeling zorgprofessional.	Professionele ontwikkeling vraagt om tijd, ondersteuning, continuïteit en structurele inbedding van reflectie.

Bijlage 2 - Overzicht moreel beraden

Locatie	Onderwerp moreel beraad	Jongerenperspectief	Ouderperspectief
1	Vastpakken of niet bij een jongere die vaak wegloopt	Geen jongere of ervaringsdeskundige jongere aanwezig	Ervaringsdeskundige ouder aanwezig
1	Afzondering van een jong meisje op een aparte afdeling	Ervaringsdeskundige jongere deelnemer, met voorbereiding via moeder	Ouder van betreffende jongere aanwezig
1	Beheer van financiën van een jongere	Geen deelname	Geen deelname
1	Wel of niet uitplaatsen naar thuissituatie	Ervaringsdeskundige jongere aanwezig	Ervaringsdeskundige ouder aanwezig
2	Open deurenbeleid	Ervaringsdeskundige jongere aanwezig	Ervaringsdeskundige ouder aanwezig
2	Telefoongebruik en parental control	Ervaringsdeskundige jongere aanwezig	Ervaringsdeskundige ouder aanwezig
2	Open deurenbeleid	Ervaringsdeskundige vertegenwoordigde zowel jongere als ouder	Ervaringsdeskundige vertegenwoordigde zowel jongere als ouder
3	Open deurenbeleid	Jongere uit de leefgroep aanwezig	Ervaringsdeskundige ouder aanwezig
3	Kamercontrole bij een vervuilde kamer	Ervaringsdeskundige jongere aanwezig	Ervaringsdeskundige ouder aanwezig
3	Blowen op de kamer	Ervaringsdeskundige jongere aanwezig	Ervaringsdeskundige ouder aanwezig
4	Wel of niet deelnemen aan de les na blowen in de pauze	Ervaringsdeskundige jongere aanwezig	Ervaringsdeskundige ouder aanwezig
4	Stoppen of doorgaan met behandeling of plaatsing	Geen deelname	Geen deelname
4	Uit de les sturen vanwege heftig taalgebruik	Ervaringsdeskundige jongere aanwezig	Ervaringsdeskundige ouder aanwezig

Bijlage 3 - Interviewleidraden

Interviewleidraad baseline-interview met gedragswetenschapper
Introductie. We onderzoeken de komende periode of we door het structureel inzetten van moreel beraad medewerkers kunnen helpen bij het omgaan met lastige situaties en keuzes bij vragen over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Voor we beginnen met de morele beraden interviewen we de gedragswetenschappers van de deelnemende teams. We zullen vragen stellen over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen (VBM), morele dilemma's of lastige situaties, morele stress en jouw verwachtingen van deze sessies moreel beraad.

We zullen beginnen met een aantal vragen over de inzet van VBM's

Worden er VBM's toegepast op de groep?

- Zo ja, welke?
- Wanneer worden deze toegepast?
- Hoevaak komt dit voor?

We zullen nu een aantal vragen stellen over morele dilemma's (dit is een situatie waarin je moet kiezen. Er is geen ideale keus, elke keus heeft een nadeel dat samenhangt met een waarde. Die waarden botsen. Voorbeeld: Stel je voor dat je een vriend betrapt op ontrouw. Je moet beslissen of je dit aan zijn partner vertelt, wat jullie vriendschap kan schaden, of het voor jezelf houdt, waardoor je niet eerlijk kan zijn. In dit dilemma botsen de waarden vriendschap en eerlijkheid)

Herken je een moreel lastige situatie?

- Denk je dat medewerkers een moreel lastige situatie herkennen?
- Waar merk je dit aan?
- Heb je een voorbeeld?

Voel je je voldoende in staat om een zorgvuldige afweging te maken in morele dilemma's over vrijheidsbeperkende maatregelen?

Spelen er morele dilemma's rond de inzet van VBM's?

- Om wat voor dilemma's gaat het?

Worden dilemma's en moreel lastige situaties over de inzet van VBM op dit moment besproken?

- Is hiervoor een vaste overlegstructuur waarvan gebruik wordt gemaakt?
  - Hoe ziet dat overleg eruit?
- Zo nee, is er een mogelijkheid voor adhoc overleg?
  - Hoe organiseer je dit?
  - Bij wie komt de vraag terecht?
- Wie beslist er om een VBM in te zetten?
  - Kan je een voorbeeld noemen?

Ben je je in een moreel lastige situatie bewust van je eigen perspectief?

- En dat van de ander?
- Hoe denk je dat dat bij collega's is?

En ben je je bewust van het juridisch kader op deze momenten?

Worden moreel lastige situaties of keuzes over VMB op dit moment met de jongere en/of ouders besproken?

- Wanneer wel of wanneer niet?
  - Met welke reden?

Welke stem hebben de jongere en de ouders in lastige situaties of keuzes over VBM?

En welke stem hebben de medewerker en jij als gedragswetenschapper hierin?

Leg je vast wat je hierover hebt besproken met jongeren en ouders?

- Waar leg je dit vast?

Hebben jullie wel eens een moreel beraad gedaan?

- Zo ja, wanneer?
- Weet je nog om welke reden dit ingezet is?
- Welk dilemma speelde er toen?
- Zo nee, om welke reden is dit niet gebeurd?

Wat voor oplossingen worden nu gekozen in geval van een lastig te maken keuze over de inzet van VBM's?

Ben je nu tevreden over de besluitvorming rondom vrijheidsbeperking?

De volgende vragen gaan over morele stress (dit is de spanning die ontstaat wanneer mensen niet kunnen handelen volgens hun waarden en normen, vooral in zorg- en onderwijsomgevingen. Morele stress ontstaat wanneer zorgverleners of professionals in andere sectoren zich in situaties bevinden waarin ze niet kunnen doen wat zij beschouwen als het goede om te doen. Dit kan leiden tot gevoelens van frustratie, twijfel en zelfs het idee dat men faalt in hun verantwoordelijkeden. Chronische morele stress kan leiden tot emotionele uitputting, verlies van betrokkenheid en zelfs het verlaten van het beroep. Zorgverlenders kunnen zich emotioneel afsluiten of compassiemoeheid ervaren, wat hun vermogen om effectieve zorg te verlenden beinvloedt).

Ervaar je zelf (weleens) morele stress in verband met de inzet van VBM?

- Waar merk je dit aan?
- Bij wat voor vragen of dilemma's ervaar je morele stress?

Merk je dat collega's morele stress ervaren rond de inzet van VBM?

- Waar merk je dit aan?
- Bij wat voor vragen of dilemma's ervaren collega's morele stress?

Bijlage 3 - Interviewleidraden

Wat zijn de effecten van morele stress op medewerkers?

- Zitten hierin verschillen tussen medewerkers? Collega's die hier meer of minder last van hebben?

De volgende vragen gaan over de ondersteuning van medewerkers

Heb je het idee dat medewerkers bij elkaar steun zoeken als het gaat om lastige situaties rond de inzet van VBM?

- Zo ja, waar merk je dit aan?
- Hoe ziet deze ondersteuning er op dit moment uit?
- Is de ondersteuning één-op-één of in een groep?
- Wat voor ondersteuning kan jij collega's bieden vanuit jouw functie?

We willen ook vragen naar je verwachtingen voor dit project

Wat verwacht je van de inzet van deze serie moreel beraden?

- Op de ervaren morele stress van medewerkers?
- En op de inzet van VBM?

Afsluiting

Indien nog niet gepland: zijn er op dit moment dilemma's die spelen over de inzet van VBM?

- Is het een idee om daar een MB over te organiseren?

Interviewleidraad eindinterview gedragswetenschapper
Introductie. We onderzoeken of we door het structureel inzetten van moreel beraad medewerkers kunnen helpen bij het omgaan met lastige situaties en keuzes bij vragen over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Jouw team heeft meegedaan aan dit onderzoek. Nu de morele beraden hebben plaatsgevonden interviewen we de gedragswetenschappers van de deelnemende teams opnieuw.
We zullen net als bij de start van het project vragen stellen over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen, morele dilemma's of lastige situaties, morele stress en jouw verwachtingen van deze sessies moreel beraad.

Wat hebben medewerkers na afloop verteld over de moreel beraden?

- Onderling
- En aan jou?

Aan hoeveel morele beraden heb je deelgenomen?

- Welk dilemma/ welke dilemma's werd(en) besproken?

Bijlage 3 - Interviewleidraden

We willen een aantal dingen vragen over de inzet van VBM's op de groep

Worden er VBM's toegepast op de groep?

- Zo ja, welke?
- Wanneer?
- Hoevaak komt dit voor?

Zijn hierin veranderingen na de sessies moreel beraad?

- Zo ja, op welke manier is dit veranderd na het eerste/ tweede/ derde MB?
    - Hoe gaan medewerkers na het eerste/tweede/ derde MB om met het dilemma?
    - Worden de gekozen uitkomsten ingezet?
    - Was de uitkomst van een moreel beraad eenmalig toepasbaar of meerdere malen?
- Kun je dit uitleggen?

We zullen nu een aantal vragen stellen over morele dilemma's (dit is een situatie waarin je moet kiezen. Er is geen ideale keus, elke keus heeft een nadeel dat samenhangt met een waarde. Die waarden botsen. Voorbeeld: Stel je voor dat je een vriend betrapt op ontrouw. Je moet beslissen of je dit aan zijn partner vertelt, wat jullie vriendschap kan schaden, of het voor jezelf houdt, waardoor je niet eerlijk kan zijn. In dit dilemma botsen de waarden vriendschap en eerlijkheid)

Herken je een moreel lastige situatie?

- Denk je dat medewerkers een moreel lastige situatie herkennen?
- Waar merk je dit aan?
- Heb je een voorbeeld?
- Is hier iets in veranderd sinds de start van de morele beraden?
    - Is dit voor iedereen hetzelfde?
    - Of zijn hierin verschillen?

Voel je je voldoende in staat om een zorgvuldige afweging te maken in morele dilemma's over vrijheidsbeperkende maatregelen?

- Is hier iets in veranderd sinds de start van de morele beraden?

Spelen er morele dilemma's rond de inzet van VBM's?

- Spelen er meer of minder morele dilemma's sinds de start van de morele beraden?
    - Waar merk je dit aan?
    - Om wat voor dilemma's gaat het?
    - Hoe denk je dat dit komt?

Hoe worden dilemma's en moreel lastige situaties over de inzet van VBM na de morele beraden besproken? (Even goed doorvragen)

- Is hiervoor een vaste overlegstructuur waarvan gebruik wordt gemaakt?
  - Hoe ziet dat overleg eruit?
- Zo nee, is er een mogelijkheid voor adhoc overleg?
  - Hoe organiseer je dit?
  - Bij wie komt de vraag terecht?
- Wie beslist er om een VBM in te zetten?
  - Kan je een voorbeeld noemen?

Ben je je in een moreel lastige situatie bewust van je eigen perspectief?

- En dat van de ander?
- Hoe denk je dat dat bij collega's is?

Ben je je bewust van het juridisch kader op deze momenten?

Worden moreel lastige situaties of keuzes over VBM op dit moment met de jongere en/of ouders besproken?

- Wanneer wel of wanneer niet?
  - Met welke reden?
  - Is dit veranderd sinds de start van de morele beraden?
  - Op welke manier?

Welke stem hebben de jongere en de ouders in lastige situaties of keuzes over VBM?

- Is dit veranderd sinds de start van de morele beraden?
  - Op welke manier?
  - Heb je een voorbeeld?

En welke stem hebben de medewerker en jij als GW'er hierin (in lastige situaties of keuzes over VBM)?

- Is dit veranderd sinds de start van de morele beraden?
  - Op welke manier?
  - Heb je een voorbeeld?

Leg je vast wat je hierover hebt besproken met jongeren en ouders?

- Waar leg je dit vast?

Wat voor oplossingen worden nu gekozen in geval van een lastig te maken keuze over de inzet van VBM's?

- Is dit veranderd sinds de start van de morele beraden?
  - Op welke manier?
  - Heb je een voorbeeld?

Ben je nu tevreden over de besluitvorming rondom vrijheidsbeperking?

De volgende vragen gaan over morele stress (dit is de spanning die ontstaat wanneer mensen niet kunnen handelen volgens hun waarden en normen, vooral in zorg- en onderwijsomgevingen. Morele stress ontstaat wanneer zorgverleners of professionals in andere sectoren zich in situaties bevinden waarin ze niet kunnen doen wat zij beschouwen als het goed om te doen. Dit kan leiden tot gevoelens van frustratie, twijfel en zelfs het idee dat men faalt in hun verantwoordelijkheden. Chronische morele stress kan leiden tot emotionele uitputting, verlies van betrokkenheid en zelfs het verlaten van het beroep. Zorgverleners kunnen zich emotioneel afsluiten of compassiemoeheid ervaren, wat hun vermogen om effectieve zorg te verlenen beinvloed).

Ervaar je zelf (weleens) morele stress in verband met de inzet van VBM?

- Waar merk je dit aan?
- Bij wat voor vragen of dilemma's ervaar je morele stress?
- Is dit veranderd sinds de start van de morele beraden?

Merk je dat collega's morele stress ervaren rond de inzet van VBM?

- Waar merk je dit aan?
- Bij wat voor vragen of dilemma's ervaren collega's morele stress?
- Is dit veranderd sinds de start van de morele beraden?
    - Waar merk je dit aan?
    - Heb je een voorbeeld?

Wat zou helpen om de morele stress bij collega's (nog verder) te verminderen?

De volgende vragen gaan over de ondersteuning van medewerkers

Heb je het idee dat medewerkers bij elkaar steun zoeken als het gaat om lastige situaties rond de inzet van VBM?

- Zo ja, waar merk je dit aan?
- Hoe ziet deze ondersteuning er op dit moment uit?
    - Is dit veranderd sinds de start van de morele beraden?
- Is de ondersteuning één-op-één of in een groep?
- Wat voor ondersteuning kan jij collega's bieden vanuit jouw functie?
- Is dit veranderd sinds de start van de morele beraden?
    - Waar merk je dit aan?
    - Heb je een voorbeeld?

We willen vragen naar de verwachtingen van dit project

Wat waren je verwachtingen over de inzet van morele beraden?

- Hoe kijk je hierop terug?
- Zijn je verwachtingen uitgekomen?
- Wat had je anders verwacht?

Verwacht je dat moresprudentie in de toekomst kan helpen bij het oplossen van (vergelijkbare) morele dilemma's?

- Zo ja, om welke reden denk je dit?
- Zo nee, om welke reden denk je dit?

Heb je belemmeringen ervaren in het inzetten van morele beraden?

- Zo ja welke?
- Hoe zouden we die belemmeringen kunnen oplossen?

Wat zou je mee willen nemen van dit project?

- Hoe ziet dat er concreet uit?
- Wat moeten we meer/ minder doen?
- Wie of wat heb je daarbij nodig?

Interviewleidraad met de inbrenger van een dilemma
Introductie. Je hebt een dilemma ingebracht voor een moreel beraad. We onderzoeken of we door het inzetten van moreel beraad medewerkers kunnen helpen bij het omgaan met lastige situaties en keuzes bij vragen over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Na afloop van de sessie interviewen we een aantal deelnemers. We zullen je zo verschillende vragen stellen over het moreel beraad en hoe jij dit hebt ervaren. We zullen ook vragen naar de deelname van (ervaringsdeskundige) jongeren en ouders aan het moreel beraad.

We beginnen met een aantal vragen over het moreel beraad

Kun je iets vertellen over wat er is besproken tijdens het moreel beraad?

Hoe was het voor jou dat alle perspectieven aan tafel vertegenwoordigd zijn?

- Miste je nog een perspectief als je terugkijkt?
  - Zo ja, welk perspectief is dat?

Is het juridisch kader ter sprake gekomen?

- Kan je daar iets meer over vertellen?

Wat je onthouden aan alternatieven?

- Wat viel je op?
- Hoe reeel waren de alternatieven?
- Heb je deze al ingezet of verwacht je dat je een alternatief inzet in de toekomst?
  - Zo niet, wat is de reden daarvan?

Wat was de uitkomst van het moreel beraad?

- In hoeverre kon jij je daarin vinden?
- Wat was het antwoord op het dilemma?
- Wat betekent de uitkomst voor de betrokken jongere/
- Zijn er nadelen aan deze uitkomst?
    - Zo ja, voor wie?
    - Zo ja, hoe worden deze gecompenseerd?
- Kan je er in de praktijk iets mee?
- Hoe keken de anderen naar de gekozen oplossing?

We zullen nu een aantal vragen stellen over hoe je het moreel beraad hebt ervaren

Hoe heb je het moreel beraad ervaren?

- Voelde je je gehoord?
- Kon je alles zeggen?
- Werden er vragen gesteld?
- Hoe was de sfeer?
- Voelde je je veilig om alles te zeggen?

Welk onderdeel van het moreel beraad vond je het meest waardevol?

- Kan je daar meer over vertellen?

Heb je ondersteuning ervaren door dit moreel beraad?

- Zo ja, op welke manier?
    - Hoe merk je dit?
    - Merken anderen dit ook aan jou?
- Thuis of op je werk?
- Zo nee, hoe komt het denk je dat je geen ondersteuning hebt ervaren?
    - Welke ondersteuning heb je nog nodig?
    - Van wie heb je deze ondersteuning nodig?

Voel je je voldoende in staat om een zorgvuldige afweging te maken in morele dilemma's over vrijheidsbeperkende maatregelen?

- Is hier iets in veranderd sinds je deelname aan het moreel beraad?

Heeft de deelname aan het moreel beraad invloed op de samenwerking met collega's of in het team?

- Zo ja, wat is er veranderd?
- Zo nee, hoe komt dat?

Ben je tevreden over de besluitvorming rondom vrijheidsbeperking?

Heb je stress ervaren rondom dit dilemma voordat het besproken is in het moreel beraad?

- Kan je daar iets over vertellen?
- Hoe merkte je dat je er stress van had?
- Als je stress had, wat heb je gedaan om deze te verminderen?

Heeft het moreel beraad invloed gehad op jouw gevoel van stress rondom dit dilemma?

- Kan je daar iets meer over vertellen?

Hoe ziet voor jou de ideale manier eruit om stress rondom VBM te verminderen?

Zou je nog een keer meedoen met moreel beraad?

- Wat maakt dat je dit antwoord geeft?

We zullen nu een aantal vragen stellen over de deelname van (ervaringsdeskundige) jongeren en ouders aan het moreel beraad

Ben je tijdens het moreel beraad anders gaan kijken/ denken over de situatie door de inbreng vanuit (ervaringsdeskundige) jongeren en ouders?

Heeft de inzet van (ervaringsdeskundige) jongere en ouders bij de sessie moreel beraad invloed op hoe of wanneer je lastige situaties of keuzes met jongeren en ouders bespreekt?

- Wat voor invloed heeft dit?

Bespreek je in je dagelijks werk lastige situaties en keuzes rond de inzet van VBM met jongeren en ouders?

- Zo ja, op welke manier doe je dit?
- Hoe ervaar je dit?
- Hoe ga je hiermee om?
- Hoe ervaren jongeren en ouders dit?
- Zo nee, zou je dit willen?
- Wat is er eventueel belemmerend om dit te doen?

Bijlage 3 - Interviewleidraden

Interviewleidraad met deelnemende collega
Introductie. Je hebt meegedaan met een moreel beraad. We onderzoeken of we door het inzetten van moreel beraad medewerkers kunnen helpen bij het omgaan met lastige situaties en keuzes bij vragen over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Na afloop interviewen we een aantal deelnemers. We zullen je zo verschillende vragen stellen over het moreel beraad en hoe jij dit hebt ervaren. We zullen ook vragen naar de deelname van (ervaringsdeskundige) jongeren en ouders aan het moreel beraad.

We beginnen met een aantal vragen over het moreel beraad

Heb je al eerder meegedaan aan een moreel beraad?

Door wie ben je gevraagd om mee te doen aan dit moreel beraad?

Kun je iets vertellen over wat er besproken is tijdens het moreel beraad?

Hoe was het voor jou dat alle perspectieven aan tafel vertegenwoordig zijn?

- Miste je nog een perspectief als je terugkijkt?
  - Zo ja, welk perspectief is dat?

Is het juridisch kader ter sprake gekomen?

- Kan je daar iets meer over vertellen?

Wat heb je onthouden aan alternatieven?

- Wat viel op?

Hoe reëel waren de alternatieven?

Wat was de uitkomst van het moreel beraad?

- In hoeverre kon je je daarin vinden?
- Was het een antwoord op het dilemma?
- Wat betekent deze uitkomst voor de betrokken jongere?
- Zijn er nadelen aan deze uitkomst?
  - Zo ja, voor wie?
  - Zo ja, hoe worden die gecompenseerd?
- Kan je de uitkomst in de praktijk gebruiken?
- Hoe keken de anderen naar de gekozen oplossing?

Bijlage 3 - Interviewleidraden

We zullen nu een aantal vragen stellen over hoe je het moreel beraad hebt ervaren

Hoe heb je het moreel beraad ervaren?

- Voelde je je gehoord?
- Kon je alles zeggen?
- Werden er vragen gesteld?
- Hoe was de sfeer?
- Voelde je je veilig om alles te zeggen?

Welk onderdeel van het moreel beraad vond je het meest waardevol?

- Kan je daar meer over vertellen?

Voel je je voldoende in staat een zorgvuldige afweging te maken in morele dilemma's over vrijheidsbeperkende maatregelen?

- Is hier iets in veranderd sinds je deelname aan het moreel beraad?

Heeft de deelname aan het moreel beraad invloed op de samenwerking met collega's of in het team?

- Zo ja, wat is er veranderd?
- Zo nee, hoe komt dit?

Ben je tevreden over de besluitvorming rond vrijheidsbeperking?

Zou je nog een keer deelnemen aan een moreel beraad?

- Wat maakt dat je dit antwoord geeft?

We zullen nu een aantal vragen stellen over de deelname van (ervaringsdeskundige) jongeren en ouders aan het morele beraad

Ben je tijdens het moreel beraad anders gaan kijken/ denken over de situatie door de inbreng vanuit (ervaringsdeskundige) jongeren en ouders?

Heeft de inzet van (ervaringsdeskundige) jongere en ouders bij de sessie moreel beraad invloed op hoe of wanneer je lastige situaties of keuzes met jongeren en ouders bespreekt?

- Wat voor invloed heeft dit?

Bespreek je in je dagelijks werk lastige situaties en keuzes rond de inzet van VBM met jongeren en ouders?

- Zo ja, op welke manier doe je dit?
- Hoe ervaar je dit?
- Hoe ervaren jongeren en ouders dit?
- Zo nee, zou je dit willen?
- Wat is er eventueel belemmerend om dit te doen?

Bijlage 3 - Interviewleidraden

Interviewleidraad (ervaringsdeskundige) jongere
Introductie. Je hebt meegedaan aan een moreel beraad. We onderzoeken of we door het inzetten van moreel beraad medewerkers kunnen helpen bij het omgaan met lastige situaties en keuzes over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen (vrijheidsbeperkende maatrelen zijn bijvoorbeeld het vastpakken van een jongere, het innemen van een telefoon of het doorzoeken van de kamer van een jongere). Om dit te onderzoeken interviewen we na afloop van het moreel beraad een aantal deelnemers. We zullen je zo verschillende vragen stellen over het moreel beraad en hoe jij dit hebt ervaren. We zullen ook vragen naar de deelname van (ervaringsdeskundige) jongeren aan het moreel beraad.

Eerst willen we vragen of je al eens eerder hebt meegedaan aan een moreel beraad?

Dan willen we nu een aantal vragen stellen over het moreel beraad:

Vragen als de jongere deelneemt vanuit de groep (geen ExpEx): Door wie ben je gevraagd om mee te doen aan dit moreel beraad?

Op welke manier ben je voorbereid op dit moreel beraad?

- Was je voldoende voorbereid?
- Zo nee, welke voorbereiding heb je gemist?

Kun je iets vertellen over wat er is besproken tijdens het moreel beraad?

Hoe was het voor jou dat alle perspectieven aan tafel vertegenwoordigd zijn?

- Miste je nog een perspectief als je achteraf terugkijkt?
- Zo ja, welk perspectief is dat?

Is besproken wat er vanuit de wet wel en niet mag (het juridisch kader) bij vrijheidsbeperkende maatregelen?

- Kan je daar iets meer over vertellen?

Wat was de uitkomst van het moreel beraad?

- Hoe vond je deze oplossing?
- Was het een antwoord op het dilemma?
- Zijn er nadelen aan deze uitkomst?
    - Zo ja, voor wie?
    - Zo ja, hoe wordt het nadeel opgelost?
- Hoe keken de anderen naar de gekozen oplossing?

Dan willen we nu een aantal vragen stellen over hoe het voor jou was om mee te doen aan het moreel beraad.

Hoe heb je het moreel beraad ervaren?

- Voelde je je gehoord?
- Kon je alles zeggen?
- Werden er vragen gesteld?
- Hoe was de sfeer?
- Voelde je je veilig om alles te zeggen?

Welk onderdeel van het moreel beraad vond je het meest waardevol?

- Kan je daar meer over vertellen?

Zou je nog een keer mee willen doen met een moreel beraad?

- Wat maakt dat je dit antwoord geeft?

We willen nu iets vragen over de deelname van (ervaringsdeskundige) jongeren aan het moreel beraad.

Denk je dat de medewerkers in het moreel beraad anders zijn gaan kijken/ denken over de situatie door de inbreng vanuit (ervaringsdeskundige) jongeren?

Denk je dat het moreel beraad met de inzet van (ervaringsdeskundige) jongeren invloed heeft op het dagelijks werk van medewerkers?

- Zo ja, welke invloed verwacht je?

Dit waren de vragen over het moreel beraad

Zijn er andere dingen die je nog met ons wilt delen over je ervaring met dit moreel beraad?

Bijlage 3 - Interviewleidraden

Interviewleidraad (ervaringsdeskundige) ouder
Introductie. Je hebt meegedaan aan een moreel beraad. We onderzoeken of we door het inzetten van moreel beraad medewerkers kunnen helpen bij het omgaan met lastige situaties en keuzes over de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen (vrijheidsbeperkende maatrelen zijn bijvoorbeeld het vastpakken van een jongere, het innemen van een telefoon of het doorzoeken van de kamer van een jongere). Om dit te onderzoeken interviewen we na afloop van het moreel beraad een aantal deelnemers. We zullen je zo verschillende vragen stellen over het moreel beraad en hoe jij dit hebt ervaren. We zullen ook vragen naar de deelname van (ervaringsdeskundige) ouders aan het moreel beraad.

Eerst willen we vragen of je al eens eerder hebt meegedaan aan een moreel beraad?

Dan willen we nu een aantal vragen stellen over het moreel beraad:

Vragen als de ouder deelneemt vanuit de groep (niet vanuit Ervaringshuis): Door wie ben je gevraagd om mee te doen aan dit moreel beraad?

Op welke manier ben je voorbereid op dit moreel beraad?

- Was je voldoende voorbereid?
- Zo nee, welke voorbereiding heb je gemist?

Kun je iets vertellen over wat er is besproken tijdens het moreel beraad?

Hoe was het voor jou dat alle perspectieven aan tafel vertegenwoordigd zijn?

- Miste je nog een perspectief als je achteraf terugkijkt?
    - Zo ja, welk perspectief is dat?

Is besproken wat er vanuit de wet wel en niet mag (het juridisch kader) bij vrijheidsbeperkende maatregelen?

- Kan je daar iets meer over vertellen?

Wat was de uitkomst van het moreel beraad?

- Hoe vond je deze oplossing?
- Was het een antwoord op het dilemma?
- Zijn er nadelen aan deze uitkomst?
    - Zo ja, voor wie?
    - Zo ja, hoe wordt het nadeel opgelost?
- Hoe keken de anderen naar de gekozen oplossing?

Dan willen we nu een aantal vragen stellen over hoe het voor jou was om mee te doen aan het moreel beraad.

Hoe heb je het moreel beraad ervaren?

- Voelde je je gehoord?
- Kon je alles zeggen?
- Werden er vragen gesteld?
- Hoe was de sfeer?
- Voelde je je veilig om alles te zeggen?

Welk onderdeel van het moreel beraad vond je het meest waardevol?

- Kan je daar meer over vertellen?

Zou je nog een keer mee willen doen met een moreel beraad?

- Wat maakt dat je dit antwoord geeft?

We willen nu iets vragen over de deelname van (ervaringsdeskundige) ouders aan het moreel beraad.

Denk je dat de medewerkers in het moreel beraad anders zijn gaan kijken/ denken over de situatie door de inbreng vanuit (ervaringsdeskundige) ouders?

Denk je dat het moreel beraad met de inzet van (ervaringsdeskundige) ouders invloed heeft op het dagelijks werk van medewerkers?

- Zo ja, welke invloed verwacht je?

Dit waren de vragen over het moreel beraad

Zijn er andere dingen die je nog met ons wilt delen over je ervaring met dit moreel beraad?

Bijlage 4 – Stappenplan moreel beraad

Moreel beraad iHub
Duur: 90 minuten
Nodig: flipover en stiften

1. Introductie.
Aanleiding, doel, verslag (wie schrijft?), vertrouwelijkheid.

2. De situatie.
Feiten, handelingen en gevoelens.
Moment waarop dilemma het grootst was.
Krantenkop om thema helder te krijgen.
Verhelderingsvragen door deelnemers zodat zij situatie helder hebben.

3. Het dilemma.
Handelingsopties A en B, waarden en normen, schade. Morele vraag formuleren.

4. Normen en waarden.
Perspectieven; betrokkenen of deelnemers.

4a Samen benoemen en opschrijven.

4b Perspectiefwissel (als client niet aanwezig kan zijn). Daarna samen normen en waarden benoemen en opschrijven.

5. Out of the box.
Alternatieven benoemen.

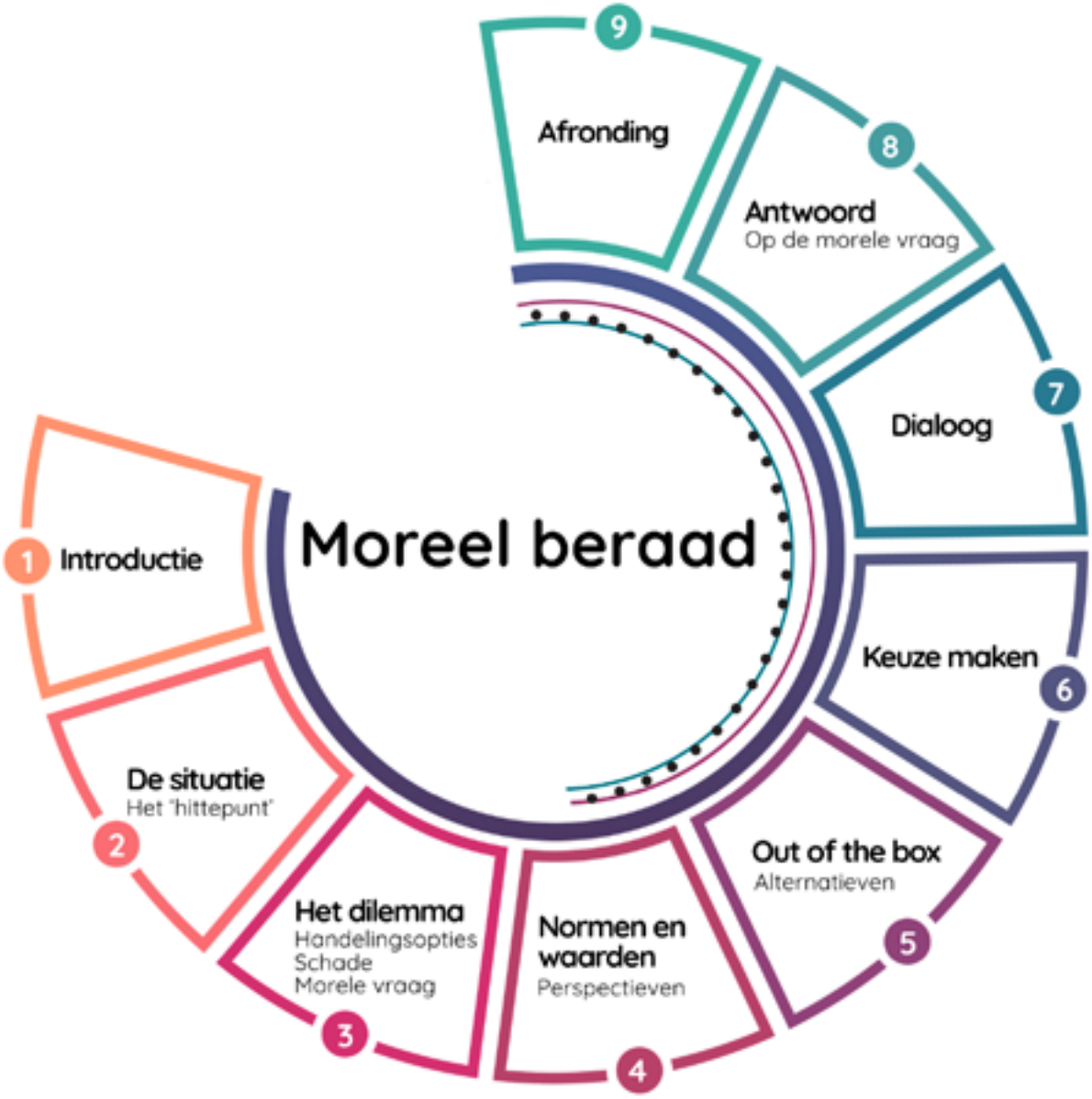
6. Keuze maken.
Deelnemer verplaatst zich in inbrenger en maakt in stilte eigen afweging adhv schema.
Ieder beantwoordt de vraag wat hij nodig heeft om de keus daadwerkelijk te doen.
Als persoon, team of organisatie.

7. Dialoog.
Waar zijn we het over eens, waarover niet?
Wat leren we van deze verschillen?
Welke vragen roept dit op?

8. Antwoord op de vraag.
Welke keus maakt de inbrenger?
Op basis van welke waarden en normen?
Werkafspraken, wie doet wat?

9. Afronding.
Is het doel behaald? Hoe vonden jullie het gesprek?
Rol gespreksleider? Wat kan anders/beter/korter?

Bijlage 5 – Stappenkaart voor tijdens moreel beraad

Bijlage 6 – Vormen van deelname door jongere/ouder/ervaringsdeskundige

Binnen het onderzoek zijn verschillende mogelijkheden rond de inzet van jongeren en ouders met ondersteuning van ExpEx en ervaringsdeskundige ouders verkend, namelijk:

1. De jongere doet zelf mee.

2. De jongere is er een gedeelte bij. Bijvoorbeeld tijdens het helder krijgen van het dilemma en krijgt daarna de gelegenheid om zijn/haar mening te geven over dit dilemma. Deze mening kan dan meegenomen worden in de rest van het beraad.

3. De jongere schrijft (met hulp van de mentor/groepsleiding) een brief met zijn/haar mening over het dilemma. Deze wordt voorgelezen bij de start van het moreel beraad. Aanvullend vertegenwoordigt een ExpEx de jongere tijdens het moreel beraad.

4. De jongere maakt (met hulp van de mentor/groepsleiding) een korte videoboodschap met zijn/haar mening over het dilemma. Deze wordt getoond bij de start van het moreel beraad. Aanvullend vertegenwoordigt een ExpEx de jongere tijdens het moreel beraad.

5. De jongere is er een gedeelte bij zoals in optie 2. Er is ook een ExpEx bij die de stem van de jongere in de rest van het beraad vertegenwoordigd.

6. Er wordt een ExpEx gezocht die zich in de situatie van de jongere goed kan inleven. Er wordt een afspraak gemaakt voor de jongere en de ExpEx waarbij de jongere zijn/haar mening geeft over het dilemma. De ExpEx neemt deel aan het morele beraad en vertegenwoordigt de stem van de jongere.

7. Er wordt een ExpEx gezocht die zich goed in de situatie van de jonger kan inleven.
   De ExpEx is aanwezig bij het moreel beraad.

In alle gevallen geldt dat de vraag aan de jongere gesteld wordt wat hij/zij wil. Daarnaast wordt een inschatting gemaakt door de groepsleiding/mentor/gedragswetenschapper wat de jongere aankan. De jongere wordt op de hoogte gesteld dat er een moreel beraad komt en krijgt een terugkoppeling achteraf.